

Q. D. B. V.

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE CHRISTO,
ET SACERDOTE ET VICTIMA
IN OMNIVM SALVTEM.

QVAM

SVPREMO NVMINE AVXILIANTE,
ET CONSENTIENTE

SVMME VENERABILI THEOLOGORVM ORDINE,

PRAESIDE

PETRO SASSE

SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORD. NEC NON
CONSISTORII DVCALIS CONSILIARIO

DIE XX. NOVEMBR. CIO DCCCXLVIII.

H. L. Q. C.

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET

RESPONDENS

M. GEORG. VITVS HENR. Siebenck,

ROSTOCHIENSIS.

ROSTOCHII,

TYPIS IOA. IAC. ADLERI, ACAD. TYPOGRAPHI,

THE CHRISTO
ET VICTORIA
IN OMNIBUS SALVEM
SISTEMO VAMRE VAXIANT
PITRO PASTE
IN GEN...

ARGUMENTVM

DISSERTATIONIS.

PRAEFAMEN, quo differ-
tationis occasio & institu-
ti ratio commemorantur.

§. I. Praecipuis Messiae
characteribus merito adcen-
setur Sacerdotium illius, prae-
eunte Psalmo CX. comm. 4.

§. II. Respondetur iis, qui,
hoc Psalmo de Messia agi, infi-
tiantur.

§. III. Refutantur, qui,
mystico quidem sensu, hunc
Psalmum ad Messiam adcom-
modari posse, largiuntur; lit-
teraliter autem de eodem ad-
cipiendum esse, negant.

§. IV. Ex dictis colligitur
generatim, Iesum Nazarenum
esse verum Messiam; specia-
lim, eundem esse Sacerdo-
tem.

§. V. Messias, aeterno DEI
decreto, Sacerdos constitutus
est.

VI. Num haec Messiae
constitutio, concilio quodam
S. S. Trinitatis, facta sit?

§. VII. Num ea recte pa-

trum Patris cum Filio adpel-
letur?

§. VIII. Abusus huius do-
ctrinae remouetur.

§. IX. Messias est Sacerdos,
non solum ab aeterno; sed et-
iam in aeternum.

§. X. Idemque est Sacer-
dos secundum modum Melchi-
sedeci.

§. XI. Christus est veri no-
minis Sacerdos.

§. XII. Idemque simul vi-
ctima, & sacrificium expiato-
rium.

§. XIII. Notantur SOCI-
NIANI, negantes, Christum
se, in sacrificium expiatorium
pro peccatis, tradidisse,

§. XIV. Et in Christi pas-
sione & morte, eius sacrifi-
cium expiatorium quaeren-
dum esse,

§. XV. Idque, in coelo de-
mum peractum fuisse, siue fi-
guratum sacrificium esse.

§. XVI. Fructus & usum
sacerdotii & victimae Christi,
Scri-

A

Scriptura s. variis phrasibus
exponit.

§. XVII. Theologi utuntur
vocibus Satisfactionis & Me-
riti.

§. XVIII. Obiectum satis-
factionis est vel personale vel
reale. Respondetur quoque
ad quaestionem: Num Chri-
stus etiam maculam peccati
susceperit?

§. XIX De obiecto satis-
factionis personali sigillatim
tractatur, & status contro-
uersae constituitur.

§. XX. Particularissimus
IANSENISTARVM &
Reformatorum recensetur.

§. XXI. Quaestionem hanc
ex SSA dirimendam esse, mo-
netur.

§. XXII. Satisfactionis v-
niuersalitas dictis SSAe pro-
batur.

§. XXIII. Exceptiones Re-
formatorum generatim per-
stringuntur.

§. XXIV. Adceditur ad
argumenta recentiorum.

§. XXV. WYTTEN-
BACHII demonstratio prior
diseutitur.

§. XXVI. Nec non eiusdem
demonstratio posterior ener-
uatur.

§. XXVII. Deductio
WYTTENBACHII ad
absurdum, examinatur.

§. XXVIII. Dicta SSAe;
quibus ille abutitur, vindi-
cantur.

§. §. XXIX. & XXX
STÄPFERI argumenta re-
futantur.

§. XXXI. Adiungitur a-
liud eiusdem argumentum ex
scripto germanico, & con-
uellitur.

§. XXXII. Concluditur,
dissensum inter nos & Re-
formatos grauissimum esse,
nec unionem ecclesiasticam
permittere,

P R A E F A M E N .

Quam CHRISTUS sit vnicum fidei nostrae sanctissimae, iustificantis & saluificantis fundamentum, articulus de CHRISTO, quoad substantiam dogmatum consideratus, non parum ponderis habeat, necesse est. In primis autem huius articuli doctrinis, non immerito numeratur Christi satisfactio pro omnibus hominibus, siue satisfactiois veritas & vniuersalitas; quae, salua fide, haud ignorari, multo minus negari possunt. Impossibile enim est, vt homo, peccatorum reatu perterritus, viuum aliquod in corde solamen sentiat, nisi veram Saluatoris sui satisfactionem immota fiducia credat. Nec fieri quoque potest, vt sibi illam, actu & absque temeraria praesumptione, fidacialiter & indiuidualiter adplicet; nisi ex verbo diuino exploratum habeat, CHRISTUM pro omnibus hominibus, adeoque etiam pro se, satisfecisse. Quo grauiores autem hae veritates sunt, eo vehementius impugnantur, & vix annus elabitur, quin vnus alterue imaginarius Goliath, progrediatur & Israeli DEI illudere tentet. Quo impetu nuper corruptissimus ille EDELMANNVS doctrinam de CHRISTI satisfactioe adgressus sit, dum Berlenburgi adhuc haereret, constat, eique se propterea opposuit IOANNES GOTTLIEB WALPVRGERVS (1). Subiiciam tantum pauca haec (2) eius verba: *Niemand komt zum Vater denn durch Christum, und von diesem zeuge die Bibel, dass er seiner wahren Natur und Wesen nach nichts anders sey, als das in allen Menschen lebende Logos, oder die Vernunft, die die Zeugen Alten Testaments die Weisheit genennet. Wer Ihn vuter diesen Nahmen nicht kennen will, der wird noch wohl eine Weile verdüstert und ein unvernünftiger $\alpha\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ bleiben, und wenn er sich über dessen Person und Natur, mit andern armen Buchstählern noch bis an dem jüngstem*

A 2

Tag

(1) In der Betrachtung der allerheiligsten Lehre von der Genugthung Christi, nebst einem Sendschreiben von Iohann Christian Edelmanns Vergehungen, 1743.

(2) Vid. illius Moses mit aufgedecktem Angesicht, zweiter Anblick pag. 90.

Tag zarcker (13). Anno proxime praeterlapso nouus prodiit
Empaesta, qui Dippelianas calumnias & nugas, aduersus Chri-
sti satisfactionem, scheda impia recoxit. adsumto HERACLI-
TI nomine (4); cui, sub initium huius anni, obuiam iuit
cele-

- (3) Quorsum haec spectent, prodit hominis illius infami blasphem-
a fidei confessio clxxxvi, Germanice excusa, qua is ad-
firmat, Christum esse nudum hominem, licet egregius dotibus in-
structum, non DEI Filium pag. 122 seqq; sacrificia non minus Iu-
daeorum ac Gentilium, fraudibus Clericorum originem debere;
Clericorum imposturas & plebis superstitiones esse, quaecunque
de hominum peccatis, quibus vel infecti sint, vel se contaminant,
vel DEVM offendant; de expiationis diuinae necessitate, aut facta
per Christum praestatione venditantur, cum CHRISTUS non alio
consilio venerit, quam vt persuasionem inanem de peccatis, & de
reconciliatione irati Numinis hominibus eximat, & Libertinif-
mum atque Syncretisimum commendat. EDELMANNI locis non-
nullis, ne quaedam ei adinxisse videar, haec declarabo. Pag. 86,
*,der Grundstein alles Aberglaubens ist, als habe ein von uns beleidigter
Gott durch den Tod eines unschuldigen Menschen versöhnet werden müssen.
Pag. 90: Es wurden in der That sehr viele durch seine (des Herrn Ie-
su) Unterweisung von dem irdischen Pfaffen-Loch erlöset und zu nahe-
rer Erkenntniß Gottes und ihrer selbst gebracht: Aber wahrlich nichts
deswegen, weil Er sie durch seinen unschuldigen Tod, als mit einem
Opfer bey Gott ausgesöhnet, wie man nach der Hand geträumet; son-
dern weil sie die Augen aufschoben, und erkennen lerneten, daß das
gantz Opfer-Wesen, sowohl vnter Iuden als Heyden, der leichtfer-
zigste Pfaffen-Betrug von der Welt sey. Pag. 147: Daß er nichts weniger
im Sinn gehabt, als eine neue Religion, oder äußerliche so genannte
Gottesdienstlichkeiten anzurichten; sondern daß er vielmehr den Grund
aller vorhergehenden, nemlich daß die Menschen einen über ihre Sün-
den erzürneten Gott, auf eine oder die andre Weise, wieder begütigen
müßten, gänzlich umreißen, und ihnen zeigen wollen, daß Sie zwar
vnter einander sich selbst; aber nimmermehr die unverletzliche Maie-
stät ihres Schöpfers beleidigen könnten. Pag. 168. „Es hat sich vnser
zweyter Iesus an das Sündermachen seiner angebohrnen Religion im
geringsten nicht gekehet, sondern die Menschen nach und nach zu einer
vernünftigsten Freyheit im denken zu bringen gesucht, und also in der
That das gethan, was einer der zum Heil der Menschen, oder als ein Hey-
land in die Welt gekommen, zu thun schuldig war. Et ibidem: „ich
hoffe zum wenigsten denen, bey welchen eine vernünftige Hochachtung
vnser unschuldigen Iesu noch etwas gilt, keinen geringen Dienst gethan
zu haben, wenn ich ihnen denselben als einen der größten Freydencker
seiner Zeiten vorgestellt.*
- (4) Prodiit 1747. f. t. Christianus Democritus adhuc viuus, etc.

celeberr. DN. ISRAEL GOTTLIEB CANZIVS,
Theologus nuper Tubingensis (5). Christum vero pro quibusdam
tantum, non pro omnibus passum & mortuum esse vel satisfecisse,
CALVINO-Reformati pertinaciter adhuc propugnant: quorum
causae desperatae nouissime, Philosophici quidam Helvetiae Theo-
logi, WYTTENBACHIVS & STAPPERVS, atque posterior quid-
dem duobus scriptis anno 1747, noua arte, seu methodo sic dicta
demonstratiua, mederi & consulere nisi sunt. His causis inductus
vtramque euangelicam doctrinam, tam de veritate quam de vniuer-
salitate satisfactionis Christi confirmare & vindicare mecum con-
stitui. In illa mihi res erit non cum hostibus illius recentissimis,
quos, vt dixi, alii iam prostrauerunt; sed cum SOCINIANIS, in
quibus tam rationis quam scripturae abusus crassissimus deprehendi-
tur, & tanta subtilitate grassatur, vt eorum scripta perlustasse, po-
nitere neminem queat, qui recentiorum obiectionibus par esse velit.
Quapropter phrasin quoque biblicam: *Sacerdotis & Victimae*, sequu-
tus sum, vt eo magis aduersarios vrgeam & premam. In hac au-
tem, recens fictae demonstrationis artificia peruestigare & destruere
contendam. Faxit optimus DEVS, vt omnia recte eueniant,
& in sui nominis gloriam & veritatis ful-
cimentum cedant!

§. I.

Iesum Nazarenum esse verum Messiam, a DEO quondam benigne
promissum, & in temporis plenitudine missum ac manifestatum, adstru-
unt omnes Messiae characteres, quos Scriptura V. Ti designat, quos-
que scriptores N. Ti, tam in monumentis Euangelistarum histo-
ricis, quam Apostolorum dogmaticis, in Iesu nostro ostendunt, ac
in ipso impletos esse, euincunt. Alios vt hac vice taceam, satis
id commonstrat triplex illud officium, quo Messias defungi debe-
bat: Sacerdotale scilicet, Propheticum & Regium, quorum primum,
videlicet Sacerdotale munus, id contra aduersarios omnium lucu-
lentissime probat. Messiam enim fore Prophetam & Regem, non

A 3

abnu-

(5) Disp. f. t. Hevaeliti, Iohannem Conradum Dippelium nuper propugnatu-
ri, Systema Christo εὐαγγελικῶν carens, Tubingae 1748.

abnuunt SOCINIANI, suo quoque sensu Regem adpellant Iudaei : Sacerdotio autem subeundo eum destinatum fuisse, vtrique negant & pernegant. Quid autem manifestius de illo dici poterat, quam quae leguntur Psalmo CX, comm. 4.

נְשַׁבַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לֵטְלֹכְךָ עַל־דְּבָרָי
כְּלִפְיֶיךָ:

Quae a SEBASTIANO SCHMIDIO hunc in modum transferuntur: *Kuauit Jehouah & non poenitebit eum* (dicens): *Tu (es) Sacerdos in aeternum iuxta modum Melki-ze-deck*. Optime hinc AVGVSTI-NVS (1), agens de promissionibus, quas DEVS in V. Tto dederat, scribit: *Ex his promissionibus est Psalmus iste, Dominum & Serua-torem nostrum Iesum Christum certe aperteque prophetans, ut omnino dubitare non possimus, Christum adnuntiari Psalmo hoc*. Huic suf-fragatur Pontificius ille clarissimus, PETRVS DAN, HVETIVS (2), Psalmum hunc inter longe planissima de Christo vaticinia pariter re-censens: *Psalmorum omnium, quibus aliquae venturi Christi prae-di-ctiones insunt, nullus est -- ad Christi-Sacerdotium - - significandum clarior & illustrior*. Aduersarii nihilominus, aliique sinistri interpre-tes, omnes animi vires in id intendunt, ut argumentum, quod inde petimus, nobis eripiant, & quantum in se, virtute probandi priuent. De IOANNE CALVINO (3), eiusque ad comma I. adserito, ni-hil dicam, cum de hoc commate quarto aperte confessus sit, *non de alio quopiam haberi sermonem, quam de Christo*. Sunt vero alii, qui vel

(1) *Comment. ad Psalm. CX. 4, Tom. VIII. col. 1274.*

(2) *Demonstrat. Evangelica Propos. VII. p. w. 588.*

(3) *Comment. in libr. Psalmorum ad Psalm. CX., vbi quidem de comma-re I. adserit: Posset aliquatenus Davidis personae congruere, quod hic dicitur; quia neque temere solium ipse conscendit, neque illuc penetra-uit malis artibus; neque euectus fuit stultis suffragiis, sed DEI man-dato regnavit. Sed, ea de causa, ab AEGIDIO HVNNIO in CAL-VINO iudaizante, pro merito, castigatus est pag. 180 & 183. Hic inter alia, his eum adloquitur verbis: Immo CALVINE! neque Psalmus totus, neque singularim hic versiculus, in Davidem, siue ex parte, siue ex toto quadrat, sed unice in Christum Dominum.*

vel totum Psalmum adeoque & vaticinium, quod comma *quartum* exhibet, de Christo adciendum esse, simpliciter negant; vel omnia ad Dauidem, sensu literali, restringere malunt, nec de Christo, alio quam sensu mystico, interpretantur.

§. II.

Ex iis, qui negant integrum Psalmum de Messia literaliter agere, & omnia praedicata ad aliud quoddam subiectum extendunt, praecipue nominandi veniunt Iudaei recentiores. Hi namque Messiam magno studio inde remouent, licet ipsi inter se dissentiant & dubii sint, num de Abrahamo an Melchisedeko; Mose vel Dauide; Ezechia vel Zorobabele ille rectius intelligatur (4). Commode iis autem, loco argumenti historici, opponi potest consensus Iudaeorum, qui Christi & Apostolorum aetate vixerunt. Quae enim ratio effecit, vt Pharisei obmutescerent, dum Saluator noster, probaturus, Messiam non solum Davidis sed & DEI filium esse, hunc Psalmum eis in mentem reuocat Matth. XXII, 43 - 46, nisi exploratum apud eos fuisset, textum sacrum de Messia loqui? Certe, si haec secta aliter sensisset, nullum est dubium, quin contradicatura & Christum reprehensura fuisset, quod ista verba minus recte ad Messiam adplicauerit. Quo iure Petrus, prima Oratione Pentecostali, quam Iudaeis dicarat Actor II. 22 - 34 & 35; nec non Paulus Epistola ad Hebraeos, tam confidenter se ad hunc locum recipere potuissent? nisi apud omnes certum & extra dubium positum esse, iudicassent, hoc Psalmo Dauidem de Messia vaticinari. Ne quid dicam de iis, quos gentis suae retinuisse sententiam relatum legimus, & ZACH. GRAPIVS (5) aliique excitant. Testimonio illi humano addi possent diuina, quae adlegatio N. Tti suppeditat. Sed cum mihi res sit cum hominibus, qui Nouum Testamentum reiiciunt, sufficiat, argumenta innata, quaeque Textus ipse in se continet, illis opponere. Vocat David loquens, subiectum praedicationis

עֲרִיבִי

(4) Plurimas eorum opiniones congeffit CALOVIUS *Biblia illustrata* V, Tti To. I. pag. 1088.

(5) *Diss. de Decoribus Sanctitatis ab viro aurore & rore iuuentutis Messiae ad Psal. CX, 3, Sect. 1, §. II, pag. 4 sqq.*

וְיָנִי, & omnia praedicata sunt tam eminentia & sublimia, vt nec de Dauide, nec alio quodam imperante vel homine quocunque, sine blasphemia dici possint. Huius generis sunt v. g. sedere ad dextram Iehouae, dominari in omnes inimicos, esse sacerdotem in aeternum, confringere Reges, iudicare inter gentes, bibere de fluuii in via & propterea exaltare caput (6); immo quod subditi spontaneo motu sint sacrificaturi, ac liberi ipsi generentur, quemadmodum ros cadit super terram. Quae omnia amplius quid innuunt, quam quod de homine $\Psi\mu\phi$ concipi potest. Quicquid Iudaei hic regerunt, eo redit, vt textum violenter contorqueant, & ridiculas vbiuis propinent opiniones. Palmarias tamen obiectiones, quae aliquam veri speciem tecum ferre videntur, adducam, vt de fundamento eorum, qui secus sentiunt, eo faciliori negotio iudicare queamus. Generatim nobis opponunt, Dauidem hunc Psalmum non consignasse, sed alios, qui in Dauidis aut aliorum honorem illum composuerint & cecinerint, atque דָּוִד in titulo לְדָוִד rectius reddi: *propter Dauidem* vel *de Dauide*. Ista non sunt argumenta, sed fictiones arbitrariae, quarum veritas nunquam probabitur. Ipsi Rabbinii testantur, Dauidis esse Psalmos, qui inscriptionem hanc לְדָוִד prae se ferunt. Si hic autem Psalmus, etiamsi ista gaudeat inscriptione, Dauidi abiudicetur, nec alibi inscriptio haec argumentum auctoris secundarii, Dauidis, suppeditabit. Sicut vero alias in confesso est, plerosque Psalmos a Dauide profectos esse; ita etiam potissimum quidam character, quo cognoscitur, Dauidem autorem esse, desumitur ab hac inscriptione. Quo sublato concideret praecipuus quidam character, quo Psalmi Dauidis, ab eodem profecti, cognoscuntur & a ceteris discernuntur. דָּוִד alias etiam datui notam esse, nemo negabit; in inscriptionibus his autem, illud hoc sensu (nisi suppleas v. g. Dauidi inspiratus) adhiberi, doceri non potest. Recte D. GEORG. MOEBIUS (7) inquit: *Nulla nos orget ratio, ob quam לְדָוִד hic aliter quam alibi exponamus.* Iudaeis quoque opponimus Chaldaeorum

(6) Comp. DORSCHES Pentadec. num. XII, §. 48, sqq. pag. 43. 44.

(7) Select. Disp. Theol. num. XXI. pag. 1147, & DORSCHES l. c. §. 39.

um Paraphrasten, qui, D. MART. GEIERO (8) obseruante, titulum illum exposuit: על יד ידיו per manum (ministerium) Dauidis. Speciatim, quantum ad comma *quartum* pertinet, aduersarii autumant: דם כהן, h. l. non significare *sacerdotem*, sed *Regem* & *Principem*, prout ille significatus occurrit 2 Sam. VIII, 18, XX, 26, idque confirmari, adferunt, verbis sequentibus, quae hunc in modum conuertunt: *eo quod tu es Rex iustitiae*. Sed quis est, qui non videat, malitiam & incredulitatem, omne, quod dicitur, hic ferre punctum? Iudaei vocum significatus ignorare non poterant, & nihilominus latibula quaerunt, omniaque difficultatibus implicare student. Concedo equidem lubentissime, vocem דם כהן non semper in Scriptura notare sacerdotem, ratione officii ecclesiastici, sed & nonnunquam sensum sustinere politicum. Haec tamen adceptio est inuifitator & rarior; illa vero famosior & solemnior. Ratio autem interpretandi genuina postulat, ut voces adiciamus in significato famosiori; nec ab eo recedamus, nisi id necessitas exigit. Ostendant igitur nobis necessitatem, aut maneant nobiscum in significato ordinario. Praeterea דם כהן nullibi denotat Regem, sed, in sensu politico, principem aliquem Regis ministrum. דם כהן enim generatim denotat *ministrare* & *adpropinquare*, ut דם כהן sit *minister*, *Regi proximus*, quo respectu Filii Dauidis, Paral. XVIII, 17, *primi* vel *proximi*, aut *primarii ad manus Regis dicuntur*, docente CHRIST. STOCKIO (9). Gemini itaque generis דם כהן datur: alius respectu DEL, sacerdos, DEO vel proximus; alius respectu Regum, minister Regis potissimus. *Neutro sensu*, inquit WITSI-

B

VS

§. 39, pag. 408, & 409, ubi hanc Aben Esrae adlegat regulam; quod omnis Psalmus, cui inscriptum sit in frontispicio nomen Dauidis, sit vere Dauidis. Eandem adprobat SEBAST. SCHMIDIVS Resolut. Psalmorum Prophetie. de Christo pag. 535, adferens, quibuscumque Psalmis praemittitur דם כהן David vel Dauidis, illos omnes Dauidem auctorem habere secundarium.

- (8) Comment. in Psalmos Dauidis ad h. l. pag. 1495.
 (9) Clave linguae S. Vet. Testamenti pag. 53.

VS (10), *David Rex* מֶלֶךְ דָּוִד dici potuit. Non priori, quia כהנה sacerdotium penes solos Aaronidas erat. Non posteriori, ita enim suos כהנים habebat. Messias autem ita Rex est, ut simul sacerdos sit: plane sicut Melchisedeck, qui utroque munere distincte fungebatur. Eo nos ducit phrasis: iuxta modum Melchisedeck. Nomen Melchisedeci in codice V. Tri bis tantum legitur, scilicet Genes. XIV, & in Psalmo hoc nostro. Ibi aperte est nomen proprium, certam designans personam, licet, grammaticè, per Regem iustitiae exponi possit, quem tamen Hebraei potius מֶלֶךְ צֶדֶק quam Melchisedeck, dicerent. Ad eundem Melchisedecum, quem Moses habet, se manifesto recipit Pfaltes, eidem Messiam comparans: secundum modum, ordinem vel rationem (על דבר), quae loquutio nunquam eo quod, sed, hoc posito, secundum ordinem, vel rationem subinde significat. Prorsus congruit Versio Alexandrina, quae integram phrasin reddidit per αὐτὸν ὡς ἄρα, secundum ordinem, vel rationem.

§. III.

Alii, qui N. Tu dignitatem admittunt, & ob frequentes Psalmi, quae in illo deprehenduntur, adlegationes, omnem eius ad Christum relationem simpliciter negare haud conantur, ita malae causae consulunt, ut Psalmum de Christo mystice quidem explicant; litteraliter autem & proprie de Dauide adicipiant. Etsi vero non dissiteor, placuisse nonnunquam DEO in Scriptura, per res & personas, quas verba immediate significant, alias res & personas sensu, quem Theologi mysticum vocant, indicare; eiusmodi tamen sensus non pro lubitu fingendus, & ubique quaerendus; quin potius ibi tantum adceptandus est, ubi indubiis criteriis ostendi potest. Quam inanis vero est ille sensus mysticus, quem aduersarii in nudam adcommodationem resoluunt? Haec deuia tamen sentantur SOCINIANI, quos inter sigillatim GEORG. ENIEDINVS

(11)

(10) de Oeconomia foederum DEI cum hominibus Lib. IV, cap. XIV. §. XXXVIII, pag. 847, qui §. XXXIV, seqq. pag. 844, seqq. hunc Psalmum aduersus Iudaeos Messiae strenue vindicat.

(11) nominandus est. Hic, ut alia Scripturae oracula pessime peruerit; sic Psalmum CX, totum, literaliter de Dauide loqui; mystice autem demum & spiritualiter de Christo agere, sibi probandum sumit; indeque Christum etiam hoc Psalmi dictum Math. XXII, 43, 44, non literaliter & historice, sed spiritualiter & mystice adceptum intellexisse & citasse, contendit. Quam Scripturae detorsionem, quamuis interpretes & Theologi omni iure reiecerint, & prae ceteris data opera destruxerit IVSTVS FEVERBORNIVS (12), noua tamen specie obducta, Criticus quidam Batauus, IOANNES MASSONIVS (13), denuo in crustare sustinuit. Summa sententiae, quam is fouet, haec est: Existimat, Psalmum hunc ab ipso Dauide, post Ifosethi interitum, anno regiminis sui VIII (vid. 2 Sam. IV,) in perpetuam rei memoriam compositum, eiusque iussu Chabrone publice praelectum esse. Proprie igitur & literaliter eum agere de Dauide. Quod tamen non obstat, ut a Christo & Apostolis ad Messiam adcommodari potuerit (14). Conueniunt igitur ENIEDINVS & MASSONIVS in his: 1) Psalmum de Dauide agere literaliter. Quo sensu autem Dauid dici potuit, sedere a dextris DEI? quae praerogatiua, teste Paulo ad Hebr. I, 13, ne angelis quidem competit; esse sacerdos, sacerdos in aeternum, sacerdos secundum conditionem Melchisedeci? ut reliqua taceam, Cogitent omnes, velim, absonum sensum, quo haec sententia comma primum

B 2

de.

- (11) *Explicatione locorum Scripturae V. & N. Tii, ex quibus Trinitatis dogma stabilire solet.* Haec bis typis excusa prodiit. Primum Transylvaniae, dein in Belgio, sed utrobique sine mentione anni & loci. CHRIST. CHRIST. SANDIVS *Bibliotheca Anti-Trinitariorum* pag. 93, autorem nominat Superintendentem Ecclesiarum Vnitariorum in Transylvania, & Gymnasii Claudiopolitani moderatorem; ipsumque mortuum esse an. 1597, refert.
- (12) *Anti-Eniedini Disp. III, pag. 49, sqq.*
- (13) Rubrum ita habet: *Essay d'une nouvelle Vie de Dauid, ou Dissertation critique sur le Pseaume CX.* Legitur in *Comment. litterario*, qui anno 1712. Ultraiecti exiit, s. t. *Histoire critique de la Republique des Lettres tant ancienne, que moderne, T. I, art. 3.* Vide: *den Neuen Bücher-Saal der Gelehrten Welt, Part. XVII, 372, sqq.*
- (14) Hanc, controuerfiam succincte refert IOANN. CHRIST. WOLFIUS *Curis Philol. & Criticis in IV. Euangelia* pag. 319.

deformaret. Nam verba: Dixit Iehouah Domino meo, ita explananda forent: dixit DEus mihi Dauidi. Non temere, his recitatis exclamat GOTTFRIED, OLEARIVS (15): *Vbi fando auditum est, ita aliquem de se esse loquutum, ut Dominum suum se ipsum adpelleret?* II). Psalmum mystice & spiritaliter de Christo adciendum & explicandum esse. Sed id ipsum facile corrui, postquam iam ante praefectum fuit, textum nec de Dauide, nec de alio quodam, excepto Christo, literaliter exponi posse. Mysticus enim sensus, supponit literalem a se diuersum. Et quomodo hic sensus mysticus praesensus conciliari poterit cum explicatione, quam Christus & Apostoli de eo dederunt? Christus enim Matth. XXII, 43, sqq, Pharisaeis obiicit, Dauidem nominasse Messiam Dominum, dicens: *dixit Dominus Domino meo* &c. Quae obiectio, cum verba vnice vrgat, Christum quoque sensu literali, qui verbis vnice inest, comma istud de Messia adcepisse, nemo non videt. Eodem tendit Petrus, qui Actor. II, 34., expresse adserit, verba Psalmi non de Dauide, sed de Christo intelligenda esse. *Nec enim Dauid, inquit, ascendit in coelos; sed dicit ipse, dixit Dominus Domino meo, sede ad dextram meam.* Quid clarius, Psalmum literaliter non de Dauide; sed Messia esse explanandum? Cui enim praedicarum simpliciter denegatur, ei nec literaliter tribui potest, III). Verba: *ἐν πνεύματι* Matth. XXII, 34. per *πνευματικῶς* spiritaliter, mystice vel per sensum mysticum conuertenda esse. Ad quae adcurate regessit FEVERBORNIVS (16): *Falsum est quod ἐν πνεύματι hic notet πνευματικῶς καὶ μυστικῶς. Est enim descriptio causae principalis, ex cuius illuminatione & instinctu Dauid prophetauit,* comp. 2 Petr. I, 21. Vbi per totam Scripturam haec formula: *ἐν πνεύματι*, quoties absolute ponitur, denotat sensum mysticum? nonne eadem semper indicatur diuina operatio, diuina virtus, diuinus instinctus? quid aliud sibi, vult, quod de Simeone dicitur Luc. II, 27: *ἤλαθεν ἐν ἰσὺ πνεύματι*, quam quod Spiritus S. impulsu Simeon incitatus & edoctus fuerit? vel quid aliud intelligi poterit Actor. XIX, 21, per *ἐν θεῷ ὁ πνεύματι* εἶ

(15) Observat. Sacris ad Euang. Matthaei pag. 629. obs. 67. §. 5.

(16) Anti-Enicidino pag. 66.

ἐν τῷ πνεύματι, quam quod Paulus sibi propofuerit non sine Spiritus s. instinctu, cuius gubernatione in actionibus suis vti confueverat; peragrata Macedonia & Achaia, proficisci Hierosolymam &c. Nec aliter adicipi poterit I Cor XII. 9, vbi de donis variis eorumque vsu differens, ait: *Aliu vero fides* (scilicet data est) *per Spiritum eundem*, siue eiusdem Spiritus agitationem. Hoc quoque sensu phrasin ipsam h. l. explicandam esse, partim res ipsa docet, quae mysticum sensum excludit, partim locus parallelus Marc. XII. 36: *Ipsē Dauid dixit per Spiritum S., dixit Dominus Domino meo* &c. IV). Nec sensum illum mysticum, qui iactatur, a Spiritu S. inuentum esse, nec ex eo aliquid ruto colligi, vel deriuari posse. ENIEDINVS aperte adserit, dogmata fidei ex sensu literalis non mystico stabilenda esse, qui pro ingeniorum diuersitate, varius esse possit. Addit quoque: In eo τὸ πρέπον Christum obseruasse, cum Pharisaeis disputantem, quibus licitum videretur Scripturas mystice interpretari. MASSONIVS autem (17) occultat id nomine *adcommodationis*, quae ipsi nihil aliud denotare potest, quam quod SOCINIANI & ARMINIANI illa innuunt, eandem vocitantes extensionem quandam dicti ad subiectum, de quo ipse Spiritus S. illud inspirans, non cogitauit, multo minus id intendit. Quid turpius & Christo ac Apostolis indignius dici poterat?

§. IV.

Ex iis, quae haecenus praemisi patet, Psalmum centesimum decimum non solum agere de Messia, sed & hunc in illo, tanquam sacerdotem describi. Vnde euicte colligimus, Iesum Nazarenum esse verum Messiam. Generatim hunc in modum argumentor: In quo vaticinium Psalmi centesimi decimi suum inuenit complementum, ille est verus Messias: Atqui in Iesu Nazareno id factum esse subsumo, Ergo Iesus Nazarenus est verus Messias. Maior aperta est, quia paulo ante euici, Psalmum de nullo alio, quam de Messia agere. Minorem propositionem probo ex Actor. II. 34 - 36, vbi Petrus, adductis Psalmi verbis, addit: *Καθαλὸς οὖν γινώσκῃς* etc. Certo sciat ergo

B 3

tota

(17) Plura qui de MASSONII hypothesi desiderat, consilere potest S. R. Dn. D. DEYLINGIVM *Oseru. Sacr. Part. III, num. XIV. pag. 106, sqq.*

tota domus Israelis, quod DEus hunc fecerit Dominum & Christum hunc ipsum inquam Iesum, quem crucifixistis, ὁ ἱερεὺς, more Graecis non inusitato, quo verbum actum indicans adaeipitur pro eo, quod illum insequitur, i. e. declarauerit per resurrectionem, in coelos adscensionem & sessionem ad dextram suam. Idem adparet quoque ex 1 Cor. XV, 25; qui locus, si cum Psal. CX, comparatur manifesto pater, ἰδὲ βασιλεύειν Apostolo idem esse, quod Psaltes *sedere ad dextram DEI* vocat. Nec minus Paulus ad *Hebr. I. 13.* ac *X. 12, 13,* hoc sedere a dextris DEI angelis denegat, ac Christum etiam, qua officium suum, illis excellentiorem esse docet. Adcedit alterum illud argumentum: Quicumque est ille sacerdos, de quo Psalmo centesimo decimo agitur, ille est verus Messias: Atqui Iesus Nazarenus est ille etc. Ergo. Minoris veritas constat ex ad *Hebr. V. 5, 6, VI. 20, VII. 14, 17, 20, 21, 28.* Atqui hinc denique relinquitur omnia reliqua vaticinia, quae de Messia agunt, etiam de Iesu Nazareno esse explicanda; & vice versa omnia dicta, quae de Iesu Nazareno quaedam tradunt, ad Messiam posse ac debere referri. Vterque enim eandem personam denorat.

§. V.

Hunc Messiam & sacerdotem in aeterno Deitatis consilio constitutum & designatum esse, indicant prima huius Psalmi verba, quibus Pater Filium compellasse legitur: *Dictum Jehovah ad Dominum meum.* Quae enim Scriptura Sacra diuinarum personarum colloquia mutua, & consultationes refert, proprie & humano more intelligenda esse, nemo sibi persuadebit. Innuunt ista vel executionem aut actum aliquem instantem & imminentem, qui non sine sapientissimo Numinis Divini instituto suscipiendus sit: Quo respectu Deitatis personae consultasse dicuntur de primi hominis creatione *Genes. I. 26, 27;* nec non de linguarum confusione *Genes. XI. 5-8;* vel diuinum quoddam decretum, quale v. g. *Psal. II. 7,* legitur: *Adnuntiabo de statuto: Jehovah dixit ad me Filius meus es, hodie ego genui te.* Quemadmodum autem in DEo nulla successio intrinseca datur *Iac. I. 17;* ita & omnia decreta diuina, simultanea sunt & aeterna. Prior significatus huc non quadat, quia verficulus primus con-

continet vaticinium rei , quae , post multa tantum saecula , comple-
mentum nancisci debuit. Itaque per dictum illud Iehouae ad Mes-
siam, nihil aliud intelligi potest, quam decretum illud diuinum, quod
de Messia, ab aeterno, factum est. Consentiant Theologi praestanti-
ssimi, ex quibus vnicum IOANNEM DORSCHHEUM (18) adle-
gasse sufficiat. Hic postquam MALDONATI adduxerat opinio-
nem, addit: *Simplicius dicitur, Id dixit notare actum diuinae sapien-
tissimae ordinationis, quo ab aeterno D. O. M. post praeuisum peccatum
& lapsum generis humani, sanxit de Filio secunda persona S. S. Tri-
nitatis &c.* Si quis autem obieceret, id huc non pertinere, quia
comma primum agat de sessione Messiae a dextris DEI; nobis au-
tem esse sermonem de tempore, quo Filius DEI sit constitutus sacer-
dos. Responderem: DEum id, quod posteriori loco adduximus,
qua nostrum quoque conceptum, si non ante prius, cum priori ta-
men vna decreuisse, siquidem, consummato principe officii sacer-
dotalis actu, Messias a dextris DEI demum confedit. *Purificatione,*
ait Paulus, *peccatorum nostrorum per se ipsum facta, sedit ad
dextram Maiestatis in excelsissimis ad Hebr. I. 3.* Praeterea decre-
ta diuina, quae concernunt Messiae officium, de quo comma quar-
tum, tractat, & de eiusdem statu, quod comma primum habet, tam
arcte cohaerent, vt, vel nostro conceptu vix a se inuicem separari
queant. Sed insistamus soli commati quarto, quod aperte satis Mes-
siae constitutionem ab aeterno factam esse his verbis docet: *Iurauit
Iehoua & non poenitebit.* Iuramenta enim quando ex Scripturae v-
su, DEO tribuuntur, denotant vel confirmationem decreti in verbo
scripto, mediante iuramento, propositam; vel decretum ipsum, vt
significetur, DEum firmiter decreuisse. Vtra sententia h. l. prae-
feratur, perinde esse poterit, quoniam in vtraque explicatione de-
cretum diuinum, quod sua natura aeternum est, fundamenti loco
praestruitur. Hinc B. SEBASTIAN. SCHMIDIVS (19), qui pri-
ori sese addixit sententiae, decreti huius aeternitatem non negauit.
*Nos equidem, ait, decretum aeternum nullo modo excludimus: puta-
mus tamen Apostolum non simpliciter loqui de decreto illo, sed quate-
nus*

(18) *Diss. XIII. Pentadecan. §. V. pag. 438.*

(19) *Comment. in Epist. ad Hebraeos Cap. VII, 21, pag. 760.*

mus sub iuramento revelatum est. Et dein subiungit: Recte inde concluditur, quod DEUS etiam in aeterno suo consilio voluerit, Christum esse maiorem Aaronicis sacerdotem, & consequenter Mediatorem. Aptior tamen & convenientior videtur esse illa explicatio, quam posteriori loco adduxi, quia I° iurare tempore praeterito exprimitur, eique velut futurum opponitur I° non poenitebit, vt confirmationem, quae per reuelationem facta est, & in verbo continetur, innuat: quam etiam plerique ideo anteferre solent. IOANNES GERHARDVS (20) ait: *Iuramentum est h. l. immutabile DEI decretum, quo Christum aeternum sacerdotem esse voluit.* Aeternum illud & immutabile DEI decretum respicit Apostolus Petrus, quando de Christo testatur, illum praecognitum fuisse ante iacta mundi fundamenta 2 Pet. I, 20, idemque praesupponunt omnia Scripturae loca, quae aeternitatem finaliter credendum docent ad Eph. I, 4, vel mentionem faciunt gratiae, quae data est in Christo Iesu, ante tempora saeculorum 2 Tim. I, 9. Electio enim fit respectu Christi, ideoque ab aeterno fieri non potuisset, nisi ille constitutus & ordinatus fuisset ab aeterno.

§. VI.

Aeternum vero hunc DEI circa Christum actum, dum decretum vocavi, nemo sibi persuadebit ex plenitudine potestatis aut per imperium id factum esse. De ARIANIS veteribus relatum legimus, eos I° dixit per imperium transtulisse; & cum maior sit qui imperat, quam cui imperatur, inde eos colligere voluisse, Christum Dominum non esse verum DEUM aequalem Patri, quia Pater hic dicitur ad illum dixisse i. e. imperasse (21). Sed nihil nos cogit, vt I° dicere per imperare & decretum quoduis per imperium semper exponamus. Aequales quoque possunt inter se deliberare ac de semet ipsis mutuo consensu aliquid constituere. In DEO non nisi vna datur essentia ac voluntas; quae omnem subordinationem, superioritatem ac inferioritatem respuit. Nec in salutari redemptionis nostrae

(20) Comment. super Epist. ad Hebraeos cap. VII, 21, pag. 169.

(21) IOAN. MALDONATVS Comment. ad praecipuos libb. V. Tri, ad Psal. CX, pag. 759.

strae negotio cum Christo, tanquam redemptore, quicquam contigit, quod non a liberrima ipsius voluntate ac consensu ultroneo profu-
xerit, *Psal. XL, 9, Ioa. X, 18.* Ecclesiae Patres haec sub schema-
re repraesentasse, constat. Integram scilicet SS. Trinitatem concilli-
um quoddam adornasse, aiunt, in quo Filius DEI consilium dederit,
vt ex personis diuinis vna humanam adsumat naturam, & pro hu-
mano genere patiatur. Huic autem responsum esse: Qui dedit
consilium, ferat auxilium. Describunt id omnes non vna eadem-
que ratione. Excitabo vnum ex Saeculo IV, ATHANASIVM (22)
ita differentem: *Postquam peccasset & lapsus esset homo, eiusque la-
psu perturbatis omnibus, mors inualuisset ab Adamo vsque ad Chri-
stum, terraeque execrationi data esset, infernus apertus, Paradisus
clausus, coelum insensum, & tandem, corrupto & interemto homine,
insulisset Diabolus contra nos, tum demum DEUS Φιλενθροπος ac no-
lens perire hominem ad suam imaginem conditum, in haec verba erupit:
quem emittam? & quis proficiscetur? omnibus obtinentibus, locutus est
Filius: Ecce ego, mitte me. Quo tempore illi respondit Pater: Vade
ergo &c.* Haec si *Θεοπεπρατος* adcipiantur, continent meditationes ge-
neratim non spernendas; sed an singula, curatius considerata, ita
se habeant, alia est quaestio. B. ADAMVS SCHERZERVS (23)
negat, hoc Trinitatis concilium in Scripturis vllibi reuelatum esse.
E contrario non desunt, qui eius fundamentum in Scriptura se in-
uenisse, credunt. Hi praeter alia se recipiunt ad *Esa, IX, 6;* vbi
Christus vocatur Consiliarius, vel vt Alexandrini illud exponunt
μεγάλης βουλῆς ἀγγελος, quod tamen rem nondum conficere vi-
detur. Si enim Messias dicitur Consiliarius, quis adseret, eum ideo
ita dici, quia in concilio Trinitatis consilium suppeditauerit? CA-
LOVIUS (24) scribit: *Manifestissimum est, Consiliarium hic dici
non respectu DEI, sed respectu hominum.* Viri summi cogitata non
repudio. Si consilium autem quoddam, quod tamen sine dubio
nec ceteras diuinas personas latuit, in hoc Trinitatis concilio Filius
DEI suppeditauerit, quis argumentum eius speciale nobis enarra-
bit

(22) Tom. I. Opp. fol. 151.

(23) Breviario HÜLSEMANNI pag. 352.

(24) Biblii illustrati V. T. Tg. II, ad *Esa, IX, pag. 66.*

bit? ab executione actus diuini & a posteriori recte quidem ad ipsam rem concludimus; speciales autem istius circumstantias inde elicere non licet.

§. VII.

Propius videntur ad rem accedere, qui pactum aliquod, quod Pater cum Filio pepigerit, hic fundamenti loco substernunt. Quam quidem doctrinam prae reliquis tradere coepit IOA. COCCEIVS cum adscelis; sed adsumserunt quoque ceteri Reformati haud pauci. In nostra Ecclesia hanc sententiam propugnarunt praeter PVFENDORFIVM (25), IAEGERVVS (26), BVDDEVS (27) aliique. Pactum Patris cum Filio adpellant conuentionem peculiarem, secundum quam Filius DEI in se suscepit satisfacere pro hominibus omnibus, eorum peccatis & poenis; Pater autem & Spiritus S., Filii promissum adceperunt, ideoque omnes homines speciatim credentes, ei in peculium tradiderunt, regni gratiae administrationem ipsi promiserunt ad saeculi vsque consummationem. Istud pactum cum ex rei natura & indole, tum variis Scripturae locis probatur. Natura rei in eo consistit, quod Christus volens & non inuitus, nec absque reliquarum personarum consensu susceperit, quicquid pro hominibus praestitit. Ea vero est natura pacti, vt adsit mutus consensus circa idem placitum. Nec desunt essentialia requisita pacti, personae contrahentes, materia, promissiones & adceptatio; quamuis ad foederis humani leges nemo id ex omni parte mensurare debeat. Porro ad Scripturae loca quod adinet, quae a sententiae huius patronis adferuntur, alia sunt generalia, quae commemorant consilium pacis inter vtrumque, Iehouam scilicet & virum, cuius nomen est Germen Zach. VI, 13; alia specialiora sunt, vbi v. g. Christus vocatur sponsor melioris Testamenti *ad Hebr. VII, 22*, & Paulus meminit Testamenti ratifaciti a DEO in Christum, cui & promissiones factae sunt *ad Gal. III, 16, 17, 19*; vel quando Christus de regno agit, quod Pater pacto sibi disposuerit *Luc. XXII, 29*; vel

mentio

(25) *Inve Feciali diuino §. XXXVII. pag. 138.*

(26) *Tract. de Foedere gratiae Cap. VII & VIII. pag. 265qq. & aliis scriptis.*

(27) *Institut. Theol. Dogmat. Lib. IV. Cap. I. §. IV.*

mentio fit a Prophetis promissionum, quas Messias adceperit *Pf. II, 8, XXII, comm. 29 - 32, Esa. XLIX, 6, 8, LIII, 10, 12.* Haec omnia tamen non impediuerunt, quo minus alii, partim huic pacto CALVINIANOS errores inesse putauerint; partim interpretationes dictorum adlegatorum reddiderint dubias (28). Prius etsi non omni destituatur fundamento; certum tamen est, eosdem errores ab aliis quoque doceri CALVINIANIS, qui pacti nullam faciunt mentionem; nec cum doctrina de pacto hos tam arte cohaerere, vt ab illa separari nequeant; quod ex Theologorum nostratium scriptis patet, qui pactum quidem istud propugnant, Reformatorum autem errores auersantur ac dimitunt. Maior est difficultas, quae circa quorundam dictorum explicationem deprehenditur, cui vero opponi poterunt alia dicta, v. g. de lege, quam Christus adcepit *Iob. X, 17, 18, XII, 49,* aut praemio, quod Messias cum postulauit, tum adcepit, *Iob. XVII, 4, 5, ad Phil. II, 9, 10, 11;* quae non clarius & distinctius, quam ex hoc pacto illustrari possunt.

§. VIII.

Saluberrimae huius doctrinae, de aeterna Messiae ad sacerdotium constitutione, grauissimus abusus est, si quis inde cum SOCINIANIS colligat, DEum ex potestatis plenitudine hominibus lapsis peccata remisisse, ita vt eorum expiatione non opus fuerit, siquidem ipsa constitutio Messiae amoris diuini documentum sit certissimum. Ad haec autem rehero: 1) Obiectionem hanc niti falsis principiis, quae aduersarii tuentur. Negant iustitiam vindicatiuam DEO esse essentialem; cum tamen DEVS, qua essentiam, sit DEus sanctissimus, vt omnia peccata ac omnes peccatores non possit non auersari. Auersatio quoque ipsius non solum est negatiua, quae omnem communionem cum homine peccatore negat (qua ipsa tamen omnis in peccatorem adfectus iam prorsus tollitur), sed est quoque positua, prout ex solo *Psalmo V, comm. 5, 6, 7,* manifesto adparer. Immo adfamiliarer sese sanctissimum Numen scelerum sectatoribus, si non irrogaret poenas *Psal. L, 21.* Vnde fluit, ipsius essentiam, scilicet
 C 2 iusti.

(28) vid. NEYMANNVS *Disp. de Fundamento Beneuolentiae DEI uni-*
uersalis §. VI. sqq. pag. 10, 11.

iustitiam essentialem, punitionem hominum peccantium necessario exigere. Immerito quoque negatur, DEO competere iram, nec ipsum indignatione in peccatores incitari posse. Confunditur enim adfectus irae inordinatus, quo homines nonnunquam se abripi patiuntur, & qui DEO indignus est, ac de DEO dici nequit, cum iustis operationibus, quas ille, qui laesus est, suscipit. 2) Messiae constitutionem fuisse quidem aliquod, concedimus, opus diuini amoris *ad Eph. II, 4*, a quo tamen cetera DEI adtributa seiungi vel excludi non debent; sed discrimen constituendum esse inter amorem DEI antecedentem & consequentem; inter amorem, per quem DEVS media redemptionis nostrae inuenit ac constituit; & inter amorem per quem a DEO in gratiam recepti sumus. Hic, quem posteriori loco adduximus, satisfactionem, quam prior inuenerat, actu pro fundamento haber. 3) Praesente iam amore priori, qui per Redemptoris constitutionem se exserit, nos vere DEI inimicos fuisse, nondum decreta satisfactione, nec desisse prius inimicitiam, usque dum reconciliati fuimus cum ipso per Christum *ad Rom. V, 10*. DEUS est omnipotens & infinite plura efficere potest, quam quae in hominum viribus posita sunt; sed nunquam agit secundum solam potestatis suae plenitudinem, nec quod ceteris suis sanctissimis adtributis aduersatur. Amor ipsius, quo omnium creaturarum miseretur *Psalmo CXLV, 9*, propensus quoque fuit ad lapsorum restitutionem promouendam; sed obstitit illius iustitia, quo minus finem consequeretur, antequam ipsi fieret satis; vel ad minimum medium quoddam inuentum, constitutum ac decretum fuisset, quo non solum iustitia expiari, sed & insimul reparatio humani generis perfici posset.

§. IX.

Non autem ab aeterno solum Messias adpellatur sacerdos, qui sacerdotali muneri obeundo destinatus est, sed etiam sacerdotes in aeternum: *Tu es*, ait *Psaltes, sacerdos in aeternum*. Melchisedeco idem tribuitur praedicatum, sed plane diuerso significato. De Melchisedeco scribit Paulus *ad Hebr. VII, 3*, *eum manere in aeternum*; & *com. mate VIII*: *Ipsum testimonium habere, quod uiuat h. e. de cuius morte tacetur, quique adeo mystico quodam respectu vitae testimonium habet*

habet, ut WOLFIVS interpretatur (29); sed vocat eum sacerdotem aeternum historice, cum physice non in aeternum vixerit. Non alia enim ratione hoc adicipi potest, quam, quod sub initium huius commatis adferitur, ipsum nec patrem, nec matrem habere; immo destitui genealogia, omni initio dierum ac vitae sine. Hoc omne enim innititur scripturae silentio; quae sicuti patrem; matrem, genealogiam, natiuitatem & mortem illius nullibi significauit; ita nec mentionem fecit exitus sacerdotii vel successoris, qui in sacerdotali officio ipsum sequutus sit. Priori respectu dicitur esse sine patre & sine matre &c.; posteriori autem, manere in aeternum. Hanc loquendi rationem apud Hebraeos, Latinos & Graecos non inusitatam esse, docet Dn. D. DEYLINGIVS (30). Atque in hoc Melchisedecus fuit typus Christi, qui vere & actu sacerdos in aeternum esse debuit. Sed quaeritur: qua ratione haec sacerdotii Christi aeternitas a parte post adicipienda sit? si quis ad actus sacerdotales, sacrificii scilicet oblationem & intercessionem respicere velit; virinque res difficultate non careret. Christus enim semel passus est *1 Pet. III, 18*; semel mortuus est, nec amplius moritur *ad Rom. VI, 9, 10*, & semel pro hominibus se obtulit *ad Hebr. VII, 27, IX, 28, X, 10*; quo ipso a Pontifice V. Tri distinguitur, quem oportuit quotannis sanctum sanctorum ingredi cum sanguine alieno *ad Hebr. IX, 25, 26*. De intercessione huius sacerdotis cum BVDDEO aliisque, facilius posset adferri quod permaneat in aeternum. Sed ut taceam, non deesse secus sentientibus rationes, quibus inducti actum intercessionis Christi, saeculi consummatione absolutum ac finitum iri, cum KOENIGIO docent; ne minimum quidem adest indicium ad Christi intercessionem hic digitum intendi. Omnium facillime aeternitatem sacerdotii triplici hac ratione explicari posse, arbitror: 1) Ratione personae. Non potuit Christus esse sacerdos aeternus, nisi aeternus esset in persona. Hinc Paulus *ad Hebr. VII*, ait, quod cum alii sacerdotes facti sint ex lege, cuius praeceptum sit carnale (ad leges ceremoniales pertineat); hic e contrario ex vi indissolubilis vitae, quam iuxta diuinam naturam, habet in se ipso *1 Jo. V, 26*; quoad humanam autem ex vnione personali *ad Col. II, 9*,

(29) *Curs Philol. & Criticis ad Hebr. VII. comm. 8, pag. 677.*

(30) *Observat. sacrar. Part. II, pag. 61.*

sacerdos factus sit, vt secundum virtutem indissolubilis & aeternae vitae
 suae consummer, iustificet & saluet. Quo ipso & a sacerdotibus Leuiticis
 distinguitur, qui mortales erant ac moriebantur, Christus autem im-
 mortalis viuit in aeternum. Testantur id verba *commatum* 23 & 24;
 illi quidem plures facti sunt sacerdotes, quod mors prohiberet, eos
 permanere. At iste propterea, quod in aeternum manet, perpetuum
 habet sacerdotium; & *comma* 25: *semper viuit*. 2) Ratione officii, ge-
 neratim spectati, sacerdotum Leuiticorum officium per successores
 continuabatur, vt transiret ab vno in alium; cum veram consumma-
 tionem nondum in se contineret *ad Hebr. VII, 11*. Praecedens
 praeceptum erat infirmum ac inutile *comm. 18*; nullus homo con-
 summare potuit, *comm. 19*; priori Tabernaculo adhuc consistente,
 nondum manifesta facta erat ad sacrarium via, *cap. IX, comm. 8*. Sed
 Christo adueniente non opus amplius fuit sacerdotibus; ipse vnicus
 est, nec habet successores, qui locum ipsius occupent, vel aliquid
 addere debeant. Sermo enim iurisiurandi dicitur *cap. VII, 28*, quod
 post legem super Christo factum est: Filium scilicet constituit sa-
 cerdotem in aeternum consummatum, ad nos consummandos. 3) Ra-
 tione sufficientiae & effectus. Leuiticis sacerdotibus necesse erat,
 vt quotidie vel quotannis sacrificia repeterent, cum deseruierint ex-
 emplari ac umbrae rerum coelestium *ad Hebr. VIII, 5*. Et omnis
 sacerdos adstat quotidie sacro ministerio defungens, & easdem sae-
 pius offerens hostias, quae nunquam possint auferre peccata *cap. X,
 11*. Illis sacerdotibus quotidie necesse fuit, prius offerre victimas
 pro peccatis propriis *cap. VII, 27*, Pontifex ingressus est quotannis
 in sanctuarium cum sanguine alieno; sed Christo haud necesse fuit,
 quotidie victimas offerre. Hoc enim fecit semel *ad Hebr. VII, 27*,
 Manifestus factus est in consummatione saeculorum semel *cap. IX,
 26*; & semel oblatus est *comm. 28*, Christus enim victimam pro pec-
 catis obtulit in perpetuum *cap. X, 12*, & vnica oblatione consum-
 mauit in perpetuum eos, qui sanctificantur *comm. 14*. Ex his ma-
 nifestum est, Christum esse sacerdotem in aeternum, quamuis obla-
 tio eius non reiteretur, nec intercessionis sacerdotalis actus in aeter-
 num duret. Quae de aeternitate sacerdotii Christi doctrina solide
 confutat ac destruit sacerdotes missaticos & sacrificia missatica. quip-
 pe

pe quae consistere nequeunt cum aeterno Christi sacerdotio, quod successores vicarios non habet, aut postular, aut admittit.

§. X.

Vaticinii autem Daudici sensum, vt plene exhibeam, paucis adhuc persequi lubet, quid sibi velint verba: *ad ordinem Melchisedeci*. De constructione eorum non multis agam, cum & textus authenticus, si sensu simplici & obuiò capiatur, & expositio Paulina, quam in Epistola ad Hebraeos legimus, aperte indicent, adesse hic comparationem quandam Melchisedeci cum Christo. Melchisedecum enim Mosi memoratum, non ipsam Christum fuisse, quod placuit nonnullis ex Patribus; & superiori saeculo eruditi viri plures propugnarunt, euincunt Apostoli verba (31): ἀφωρισμένος ἵπὸ ὁὐνοῦ Ἰὸν Θεοῦ ad Hebr. VII, 3. Quis autem sui ipsius potest esse typus? Quis Melchisedecus fuerit, discimus ex Genes. XIV, 18 sqq., ita tamen, vt cautela illa, quam Celeberr. Theologus ac Lubecensis Praesul Do. D. CARPZOVIVS nuper commendauit, haud omitatur: *Cave*, inquit, *Mosaico tribus Melchisedeco, quae Paulus proprie ac πρῶτως, non nisi de ἀΐψῶτος adfirmat; neque plura referas ad Melchisedeci historiam ac personam, quam quae reperis apud Mosén. Moses de ipso non amplius quicquam refert, quam quod Melchisedeci nomen habuerit, Rex Salem fuerit, obtulerit panem & vinum (33); Sacerdos existitit Altissimi, Abrahamo benedixerit, & decimas ab eo adceperit. Paulus adserit ipsum Christi typum fuisse, ideoque varia adferit, quae ipsius nomen, personam, dignitatem & officium concernunt. Subsisto autem in iis, quae ad officium sacerdotale pertinent, ad quae comparatio haec cum Melchisedeco vnice respicit.*

Auo-

(31) comp. BVDEVS *Histor. Eccl. V. Tri To. I. pag. 264 sqq.*

(32) Egregio plane opere, quod nuper edidit sc. *Apparatus Historico criticus Antiquitatum S. codicis & gentis Hebr. pag. 55.*

(33) Pontificii id explicant de sacrificio quodam, quod si coenam adumbrauerit, vt inde Missas, sibi tam gratas & proficinas probare queant. Sed ex illis verbis, hoc nulla ratione colligi potest. Nihil aliud ea decet, quam quod panem & vinum Abrahamo eiusque comitibus suppeditarit. conf. DORSCHER *Mythia Missae Cap. III. pag. 49. sqq.*

Apostolus ea in primis obuiam iuit obiectioni, qua Iudaei conuersi sacerdotium Christi oppugnare potuissent, Christum scilicet non esse sacerdotem, quia ex tribu Iuda; & speciatim domo Dauidis ortum trahat *ad Hebr. VII, 13, 14*; sacerdotium vero secundum legem, tribui Leui, & in specie domui Aaronis competat. Iam quidem concedimus, DEum post Israelitarum exitum ex Aegypto & circa tabernaculi constructionem, tribum Leui ad cultum diuinum publicum administrandum sibi elegisse (vnde & sacerdotium Leuiticum commemoratur *ad Hebr. VII, 11,*) & in specie Aaronem huiusque filios designasse sacerdotes *Exod. XXVIII, 1, sqq.* (vnde & integer sacerdotum chorus vocatur domus Aaronis *Psal. CXV, 10, 12, CXXXV, 9,*) ac reliquos Leui filios sacerdotibus, loco primogenitorum, dono dedisse, vt in tabernaculo seruirent *Nam. III, 12, VIII, 13 - 19.* Porro id etiam positum est extra controuersiam, nemini ex tribu Iuda secundum legem licuisse officii sacerdotalis partes obire; quod manifestum est ex 2 Paral. XXVI, 18. ויאמרו לו לא-לך ענינו : להקטיר ליהוה כיהלכהנים בנר אהרן המקרשים להקטיר:

Dixerunt ei: Non est tuum o Haziiah! adolere Iehouae, sed sacerdotum, filiorum Aaronis, qui consecrati sunt ad adolendum etc. Hinc & illos, qui non poterant probare, se ab Aarone descendere, a sacerdotio fuisse exclusos, legimus *Esr. II, 62, Neh. VII, 64.* Sed haec omnia non obstant, quo minus Christus verus sacerdos sit. Ante promulgationem legis Leuiticae, quilibet paterfamilias in sua familia sacerdotis munereungebatur, vt Patriacharum & in primis IOBI exemplo *Iob, 1, 5,* pater: quare & Melchisedeck, qui ex tribu Leui & Aaronis non fuit, sacerdos Altissimi esse potuit. Quid igitur impediuit, quin DEus hanc legem iterum abrogaret & sacerdotem constitueret, sicut Melchisedecum, h. e. ex tribu Leui ac Aaronis domo non oriundum. Ratio autem primaria, ob quam Christus vocetur sacerdos *ad modum Melchisedeci*, in sacerdotii aeternitate, quae inde deriuatur, quaerenda erit. Sicuti tota lex consummare non potuit *ad Hebr. VII, 19*; ita nec per Leuiticum sacerdotium consummatio facta est, ideo quia infirmum ac inuolubile fuit *comm. 18.* Nec ea intentione institutum fuit, vt in perpetuum

tuum maneret, sed vsque ad tempus correctionis *ad Hebr. IX, 10.* Quo veniente, vetus & Mosaica lex debuit abrogari & alius sacerdos constitui iuxta conditionem Melchisedeci, & non secundum ordinem Aaronis *ad Hebr. VII, 11*, qui haberet perpetuum sacerdotium, *comm. 24*, & perficeret, quod illi sacerdotes non potuerunt. *Lex enim homines constituit Pontifices infirmitate laborantes; at sermo iurisiurandi, post legem concepti, Filium constituit in aeternum consummatum ad Hebr. VII, 28.* Hoc secundum interpretationem Apostoli, perfecte ostendit conditionem Melchisedeci, iuxta quam Christus Messias sacerdos in aeternum esse debuit. Nec opus est cum HAMMONDO (34) in eam descendere sententiam, ut Christo duplex tribuatur sacerdotium: aliud Aaronicum in eo consistens, ut victimam pro peccatis nostris in hac terra offerret, quodque deserit; aliud Melchisedecianum, quod benedicendo perficiatur, & duret in perpetuum. Quamvis enim Moyses de Melchisedeco, praeter 7° benedicere, nullum actum sacerdotalem commemoret; haud tamen alio, ille cum Christo, respectu conferatur, quam qui huius dignitatem personae, & officii perpetuitatem repraesentat; actuum autem sacerdotalium nulla sit mentio; Christus vero expresse tanquam sacerdos secundum rationem Melchisedeci, sacerdotibus, qui ad ordinem Aaronis esse dicuntur, opponitur *cap. VII, 11*. Ex eo vero, quod Melchisedecus sacrificia obtulisse nullibi legitur, minime inferri potest, eum nunquam victimas immolasse. Nisi enim hoc actu sacerdotali functus fuisset, qua ratione & quo iure dici potuisset sacerdos? cum sacrificia & sacerdos diuelli nequeant.

§. XI.

Messiam esse sacerdotem debuisse; idque in Iesu Nazareno suum inuenisse complementum, eumque sacerdotem illum benignissime promissum fuisse, copiose hactenus adstruxi. Nunc quaestio succedit: In quo consistat ipsius sacerdotium? vel an Christus verus sacerdos fuerit? Quaestio duplicem sensum ferre potest.

D

Primo:

(34) vid. SCHOMERI *Collegium Nouiss. Controvers. Cap. XI. §. XIII.*
pag. 115.

Primo : Num fuerit sacerdos typicus , an antitypus omnium sacerdotum Vet. Testamenti ? Dein : vtrum fuerit sacerdos in proprio significato ; an sacerdos metaphorice dictus ? Prius nulla laborat difficultate . Christum enim non sacerdotem quendam typicum , sed verum anti-typum fuisse , satis edocet Epistola ad Hebraeos data . Paulus *cap. IV, 14* , eum nominat *Pontificem magnuum* , qui *transiit coelos* , *Iesum Filii Dei* &c. Pontificem futurorum bonorum *cap. IX, 11* ; ministrum bonorum sacrorum & tabernaculi veri *cap. VIII, 2* ; Opponit eum sacerdotibus V. Tri , vt peccaminosis & mortalibus hominibus & sacerdotibus infirmis , qui nihil consummare potuerunt , describit Christum tanquam sanctum , aeternum , coelestem & consummatum Pontificem *cap. VII, 23 sq, 28, cap. VIII, 1 sqq, IX, 11 sqq, comm. 24 sqq, X, 11 sqq* . Paucis : *tanquam sacerdotem secundum ordinem vel conditionem Melchisedeci* , & non iuxta ordinem Abaronis *cap. VII, 11* . Posterius autem a SOCINIANIS , hostibus diuinitatis & satisfactionis Christi , impugnatur ; qui Christo nullum aliud quam sacerdotium figuratum relinquunt . Catechismus Racouiensis (35) de eo ita loquitur : *Munus Christi sacerdotale cum munere Christi regio, nimis arte coniunctum est. Munus sacerdotale eo situm est, quod quemadmodum pro regio munere potest nobis, in omnibus nostris necessitatibus subuenire : ita pro munere sacerdotali subuenire vult, ac porro subuenit, atque haec illius subueniendi seu opis adferendae ratio sacrificium appellatur.* Additur quoque insimul in quaestione sequente : *Vocatur ita figurato loquendi modo.* Plura SOCINIANORVM testimonia cumulare superuacaneum existimo , quae larga scriptores *Anti-Sociniani* subministrant manu , quia quoad rem ipsam omnes consentiunt , etsi in specialioribus scripturae explicationibus ac detorsionibus dictorum SSac. a se inuicem dissentiant . Mens SOCINIANORVM , vt paucis indicem , haec est : Christum non esse proprie sic dictum sacerdotem ; & officium ipsius sacerdotale eum eo , quod Regium vocatur , esse vnum idemque , & consistere in hoc , vt auxilium ferat in omnibus necessitatibus . Eo autem vtrumque differre ; quod tanquam Rex possit ; tanquam sacerdos autem

(35) *Quaest. 476, pag. 960 sq. edit. recentiss. 1739.*

tem veli nobis auxilio esse. Quam parum verò id scripturae congruat, probatu facile est. Christus est talis Pontifex & sacerdos, quales erant Pontifex & sacerdotes in V. T. Comparatur enim cum illis, & anti-typo in suo tertio respondeat, necesse est. Alioquin comparatio haec locum non inuenisset. Fuisse autem Pontificem summum & reliquos sacerdotes V. Tri, sacerdotes proprie dictos, aduersarii non negant aut negare, non possunt. Sacerdos namque aliquis dicitur in relatione ad officium suum. Is igitur erit sacerdos proprie dictus, qui legitime vocatus ea peragit, quae sacerdoti peragenda sunt; sicuti & pastor proprie dictus nominandus venit, qui ea peragit, quae Pastori conueniunt. Quenam autem sunt ea, quae sacerdotibus, ratione officii competunt? Actus sacerdotii sunt varii, quorum illos tantum exciabo, ad quos h. l. res maxime redit. Sacerdotem oportet sacrificia offerre, & qui sacrificia offert, is munere sacerdotis fungitur. Leuitae quidem sacerdotio iam constituto, sacrificia quandoque obtulerunt; sed id fecerunt non vi muneris sui, sed extraordinarie, cum ad sacra haec peragenda a sacerdotibus vocarentur. Solide S. R. Dn. CARPZOVIUS (36) id exponit: *Officium Leuitarum a Sacerdotum officio tanto seiunctum fuit interuallo, ut si Leuita, sacerdotales partes inuaderet, - capite hoc ipsi luendum esset. - sed haec de ordinario ministerii modo sunt capienda. Quando vero talia ingruebant tempora, quibus sacrificiorum numerus & moles, facultatem superaret sacerdotum, has in partes officii quoque Leuitas vocasse, exemplo constat - - . Posthaec etiam in solemnii Paschatis celebratione, Leuitae agnos iugulabant paschales pro omni immundo. etc. Hinc inuicte colligitur: Quorum officium est sacrificare, is est proprie dictus sacerdos; Atqui officium Christi fuit ut sacrificet, Ergo is proprie dictus fuit sacerdos. Maiorem & minorem Pauli verbis probabo: Omnis Pontifex ex hominibus adsuntus, pro hominibus constituitur in iis, quae apud DEum agenda sunt: ut offerat dona & victimas pro peccatis ad Hebr. V, 1, & cap. VIII, 3, 4. Ad Christum ea adplicat: Omnis enim Pontifex ad offerenda dona & victimas constituitur; unde necesse fuit, hunc quoque habere, quod*

D 2

offe-

(36) Apparatu Historico Critico Antiquitatum S. Codicis & gentis Hebraeae pag. 106.

offerret. Nam si esset in terra, ne sacerdos quidem esset, manentibus illis sacerdotibus, qui secundum legem offerunt dona. Quis ergo negaret Christum fuisse sacerdotem proprie dictum? Ad obiectionem, quam aduersarii a sacrificio, quod figuratum adpellant, petunt, deinceps responsurus sum. Heic loci de notione sacerdotalis & regii officii, quam SOCINIANI confundunt, vtrumque in auxilio collocantes, adhuc monco, eam esse inventum arbitrarium & ineptum, quod neque cum vulgari de viroque officio conceptu, neque cum SSA conciliari potest. Aliud quid nobis concipimus, quando de Rege; aliud quid, quando de sacerdote sermo est. Si discrimen vtriusque in sola potentia & voluntate iuuandi versaretur; nemo Rex saluari posset, nisi insimul esset sacerdos; cum alias subditos quidem possit, sed nolit iuuare. Quando vero, tam Rex quam sacerdos opulari, dicuntur, ad generalitatem vocis se callide recipiunt dissentientes, qua ratione cuncta facile peruertuntur, v. g. Patronus iuuat, medicus iuuat; num ergo Patronus & medicus coincidunt? Christus nonsolum potest, sed & vult nos iuuare, si ipsum tanquam Regem considerauerimus; nec tantum vult, sed etiam potest iuuare, si ipsum tanquam sacerdotem spectemus. Alia autem ratione auxilium adfert prout Rex, alia, prout sacerdos est. Rex & sacerdos quidem insimul est, sicut & Melchisedecus fuit; sed aliud quid denotat regium; aliud sacerdotale eius officium, quae duo in ipso Psalmo CX. *comm. 1 & 4.* a se inuicem satis distinguuntur.

§. XII.

Quid autem est illud, quod Christus sacrificauit? alii sacerdotes offerebant dona & sacrificia ad Hebr. VIII, 3, IX, 9, quae ab aliis adferebantur; sed Christus sacrificauit semetipsum, & propterea nonsolum actiue se immolasse, sed & passiuè immolatus esse dicitur 1 Cor. V, 7, & ad Hebr. IX, 28, τὸ πάσχα ἡμῶν ἐθυσῆν, ἁγιστός; obtulisse se ipsum ἁμαρτων ἵπ θεῶν, & ab ipso DEO immaculatus & irreprehensibilis in satisfactione, quam praestitit, haberi, ad Hebr. VII, 27, IX, 14; animam posuisse vel dedisse ἡμῶν ἁμαρτων ἐὰν LIII, 10; aboleuisse peccatum διὰ ἡς θυσίας αὐτοῦ ad Hebr. IX, 26; peccata nostra sacrificasse ἐν ἵπ σάρκα ἡμῶν

ἑαυτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον 1 Petr. II, 24; nos sanctificasse *διὰ τῆς προσφο-*
ρᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ ad Hebr. X, 10; tradidisse se ip-
 sūm pro nobis *προσφορὰν καὶ θυσίαν ad Eph. V, 2;* dedisse se ip-
 sūm *ὡς τὸν ἀμαρτωλὸν ἡμῶν Gal. I, 4, II, 20, ad Eph. II, 16,*
ad Col. I, 20, 1 Tim. II, 6, ad Hebr. I, 3. Patet hinc Christum
 non solum sacerdotem, sed & infimul ipsam victimam esse. Ne-
 que contradictionem hoc quandam, quam sibi quis fingere posset, in-
 uoluit, prout in sacrificiis sacerdotis hominis nudi esse videtur.
 Quodsi enim Christus in epulo spiritali & sacramentali hospes &
 cibus simul esse potest, quidam in actu sacerdotali simul sacerdos &
 hostia esse posset? Pertinent haec ad praerogatiuam sacerdotii
 Christi. *Supraeaelestia enim oportet mundari sacrificiis melioribus,*
ait Paulus ad Hebr. IX, 23, eminentiam victimae Christi significa-
 turas. Tamen si enim Christi victima unica sit; eminentiae causa mul-
 titudinis numero adlegatur, cuius ratio redditur tamen *ad Hebr. IX,*
12: Neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed διὰ τοῦ ἰθίου
ἀμαρτωλοῦ ingressus est in sancta. Nec obici potest, (quod obiciere
 sibi posset, qui sacerdoti tribui non posse, opinantur, quod san-
 guini & morti adscribitur) Christi sanguinem & mortem veram
 victimam esse pro peccatis nostris. Nam sacrificium rei viventis
 non sine sanguinis effusione fieri potuit, sine qua nulla remissio ad
 Hebr. IX, 22, & non absque morte animalis mactari absolui potuit,
 Christus hinc iure dici poterit victima, & nihilominus passio ipsius
 & mors eodem nomine significari. Indicat enim haec modum,
 quo ipse pro nobis oblatio factus est. Quae autem sacrificia, quae
 lege Leuitica praecipuntur, varia sint (37), ac ratione finis,
 ad quem tendunt, generatim alia dicantur expiatoria vel hilastica,
 quibus peccatorum culpa & poena auferebatur; alia pacificatoria
 vel salutaria, quae boni obtinendi vel obtenti causa adferebantur;
 haud difficulter intelligitur, Christi sacrificium hilasticis adnume-
 randum esse. Expresse illud dicitur oblatio pro peccatis *Esa LIII,*
10, ad Hebr. X, 12, & hostia pro peccatis comm. 26; immo victi-
 ma, per quam peccata abolerentur *cap. IX, 26 & 28,* quia Christus
 omnia

(37) Vide S. R. Dn. CARPZOVIUM *l. c. pag. 705. sqq.*

omnia reconciliauit, pacem faciens per sanguinem crucis suae per se ipsum *ad Col. I, 20*; quia ipse *ἱλασμός περὶ τῶν ἁλῶν τοῦ κόσμου ἀμαρτιῶν* *I. Iob. II, 2*; quia mundationem peccatorum nostrorum fecerit per se ipsum *ad Hebr. I, 3*. Manifesto inde adparet, sacrificium Christi esse verum sacrificium, quod ab ipso, tanquam proprie dicto summo sacerdote, oblatum est. In quocunque enim sacrificio Christus se ipsum corpore & anima, patiendo ac moriendo pro nobis nostrisque peccatis, DEO obtulit; id ipsum verum est sacrificium, verum expiatorium. Ex quo porro colligo: Si Christus verum & proprie dictum sacrificium obtulit, sequitur, ut ipse verus etiam sit sacerdos,

§. XIII.

Haec est potissima quaestio, ad quam in controuersia de proprie dicto Christi sacerdotio omnia redeunt, nempe: An sacrificium Christi, sacrificium proprie dictum sit, nec ne? SOCINIANI tuentur posterius. Sententiam eorum tribus positionibus, succincte complectar, eorum rationibus primariis adiectis & confutatis. Primum negant, Christum in verum sacrificium expiatorium sese tradidisse. Nihil quidem clarius dici poterat his: *παρὲ δόξαν εαυτῶν ὑπὲρ ἡμῶν προσφεραν καὶ θυσίαν τῷ θεῷ εἰς ὄσμην ἑωδίας*; sed quam fraudulententer ea detorquent SOCINIANI? Formatur ab iis quaestio (38): *Cur Apostolus, ait, Christum semetipsum tradidisse victimam & oblationem DEO in odorem suauitatis? & responso sequentibus additur verbis: in illo loco citato expendendum est, Apostolum non ita loqui, quod Christus se ipsum obtulerit DEO pro nobis; nam hoc verbum tradidit non debet coniungi cum voce: oblationem, verum per se debet legi, quod Christus semetipsum tradiderit, subintellige, in mortem. Nam eo sensu verbum tradendi usurpat aliis in locis Scriptura ad Eph. V, 25, ad Gal. II, 20, Rom. VIII, 32. Porro, sequentia verba: victimam & oblationem DEO, in odorem suauitatis, sunt veluti illustratio & commendatio istius operis Christi, quod semetipsum tradidisset. - - Quemadmodum*

(38) *Catechismo Racouiens, num. 484, pag. 1006. & 1007.*

dum simili loquendi genere alibi alia bona opera commendantur, ut ad Phil. IV, 18, ad Ebr. XIII, 16. Habemus hic exemplum exegesios Socinianaë, vel effrenis potius eorum textum sacram peruertendi licentiaë. Diuellunt voces pro lubitu, quas grammatica constructio & rei indoles coniungunt, ut nexus inter τὸ tradere, Christi & sacrificium, quod DEO placet, laceretur, quasi hæc locutio scripturae alias ignota & inusitata sit. Nonne ad Hebr. IX, 14, sanguis Christi (in oppositione ad sanguinem hircorum & virulorum vers. 13), qui per Spiritum æternum se ipsum obtulit inculpatum DEO, emundare dicitur conscientiam nostram a mortuis operibus ad colendum DEum viuum? sed hi distinguunt inter τὸ tradere, quo mortem Christi intelligunt, & τὸ offerre DEO. Illud præmitti tanquam nudum aliquod antecedens, in terra peractum, quod cum sacrificio nihil commercii habeat; hoc autem esse ipsum verum sacrificium (in significatu scilicet improprio), utpote in coelis factum. Et ut probent, τὸ tradere Christi mortem ipsius innuere, referunt se ad tria illa dicta, quæ excitauit. Quis hæc repudiauerit? sed num illa sacrificium tollunt, in eo consistens, ut Christus se pro nobis in mortem tradiderit. Tamen enim Rom. VIII, 22, traditio de Patre adhibeatur, cuius autem voluntas a Christi voluntate diuersa non est, inde tamen colligi nequit, traditionem ad sacrificium haud spectare. Pater quidem non est sacerdos, nec sacrificat; sed nec ita concludimus: ubi est traditio, ibi sacrificium; sed ubi est traditio sui ipsius, eius, qui alias sæpe sacerdos dicitur, pro nobis, ibi datur mors expiatoria, & sacrificium; vel ut Apostoli verbis id potius effæram: Qui se ipsum pro nobis DEO oblationem & victimam; DEO in odorem bonæ fragrantiaë tradidit, is se ipsum, ut veram & proprie dictam victimam, obtulit. Ex illa autem, quam SOCINIANI fingunt, vocum detorsione hic inconueniens oritur sensus: Christus est mortuus, & quamuis ille, dum mortuus est, DEO nihil sacrificauerit; nihilominus mors eius fuit donum & victima DEO in odorem bonæ fragrantiaë. Hoc innititur falsæ & impropriaë explanationi donorum & victimæ, quæ additur, nec locis adductis vindicari potest. Quis est ille concludendi modus; Si ad Phil. IV, 18,

IV, 18,

IV. 18, & ad Hebr. XIII, 16. vox *victima* improprie adcipitur; sequitur, ut illa & in hoc loco improprie adcipi possit vel debeat. Quam male Scripturae S. sua certitudo ac perspicuitas constaret, si quando vox quaedam, semel vel aliquoties, significatu figurato sumitur, dubitandum sit, vbinam illa improprie vel proprie adcipiatur? Quod ut exemplo illustrem: το πνευμα *Ioa. III, 8*, denotat ventum: Ergo eadem vox vel *Ioa. IV, 24*, vbi de DEO eiusque veris cultoribus adhibetur; vel ad *Hebr. I, 14*, vbi de angelis occurrit, per *ventum* debet aut potest exponi. Oraculis Scripturae S. supra adlegatis *victimam* proprie dictam intelligi non posse, docent textus circumstantiae & res ipsa; quae autem ad Christi passionem & mortem applicari nequeunt. Constantis & immota est exegesis regula, proprietatem litterae non esse deserendam sine urgente necessitate; sed in textu ad *Eph. V*, ne leuissima quidem ratio vel vestigium aliquod deprehenditur, quod ad figuratam interpretationem nos deducat. Omnia sacrificia cruenta & proprie dicta V. Tti, manuducunt nos ad mortem Christi; & Nouum Testamentum sine vilo figuratae dictionis indicio, in Christi morte sacrificiali implementum monstrat. Integra Epistola ad Hebraeos agit de sacrificio quodam proprio Christi, dum sacrificia V. Tti tanquam ipsius typos excitat. Si quis excipiat: verba, in odorem bonae fragrantiae, competere tantum sacrificiis pacificis, nulla autem ratione de expiatoriis praedicari posse, sufficere posset, generatim respondisse, omnia idemque sacrificia quoque pacifica Christum praefigurasse. Sed euoluantur solummodo leges de sacrificiis latae, atque facile patebit non solum sacrificia eucharistica, sed & sacrificia pro peccatis, sacrificia vocari Domino in odorem bonae fragrantiae. Comparatur *Leuit. III, 5*, (vbi de sacrificio eucharistico Moyses testatur, esse igne absumtum odoris grati Iehouae) cum *Leuit. IV, 31*, quo praeceptum quoddam de sacrificio pro peccato his verbis concipitur: *Totum eius adipem auferens, sicut auferitur e sacrificio eucharistico adeps; adolebit eum sacerdos in ipso altari, in odorem quietis* (fragrantiae bonae, DEO adceptum, non physice sed moraliter).

§. XIV.

§. XIV.

Ab hoc SOCINIANORVM errore generali, alius provenit specialis, quo illi Christi passionem & mortem sacrificium pro peccatis fuisse, negant; eamque non nisi praeparationem ad sacrificium, quod in coelis perficiendum fuerit, vocant (39). Prius hoc probare conantur, quia Christus nulla alia ex causa mortuus sit, quam ut DEI voluntatem nobis confirmaret; & postquam exposuerunt, qua ratione sanguis aut mors Christi nobis voluntatem DEI confirmaret, addunt quaestionem: *Nonne est etiam aliqua alia mortis Christi causa?* & regerunt: *Nulla prorsus. Esti nunc vulgo Christiani sentiunt, Christum morte sua nobis salutem meruisse, & pro peccatis nostris plenarie satisfacisse, quae sententia fallax est & erronea.* Quaecunque hic adserunt, sunt mera SOCINIANORVM commenta. Veram enim mortis Christi causam, sacrificium scilicet pro peccatis nostris, cum fateri nolint; & nihilominus videri nolint, Christum sine omni causa mortuum esse, adserere: causam hanc mortis Christi, quam reddunt, ex suo cerebro confinxerunt, ut diuinam voluntatem a se patefactam nobis confirmaret. Sed de his altum in Scriptura S. est silentium, ex qua tamen de causa siue mortis Christi sine, vnice existimare licet. Fallit quoque, si solam rationem consulas, haecce argumentatio: Qui doctrinae suae causa mortem passus est, istius doctrina vera sit necesse est. Adcidere enim potest, ut aliquis in manus iniustorum, quod & Christo contigit *Actor. II, 23*, incidat: immo euenire poterit, ut quis ambitione ac pertinacia inductus, mortem sustinere malit, quam dogmatibus suis, licet falsissimis, nuntium mittere. Nec ipsi SOCINIANI, quando sensus suos penitus interpretari debent, receptarum hypotheseum causa non aliter fructum mortis Christi explicare possunt, quam ut Saluator resurgere potuerit. Unde denique ipsi eo delabuntur, ut adfirmant, longe plus in resurrectione, quam in Christi morte, quoad nostrae salutis negotium positum esse (40). Quanto rutiliores nos versamur, qui DEI verbum sequen-

E

(39) *Catechismo Racouiensis quaest. 374, pag. 700; quaest. 383, pag. 716; quaest. 388, pag. 735.*

(40) vide *l. c. quaest. 384, pag. 717; quaest. 386, pag. 722.*

tes, credimus, Christi mortem sacrificium pro peccatis nostris fuisse? Paulus expresse ita docet, Christum mortuum esse pro nobis, cum adhuc essemus peccatores; Christi sanguine nos iustificatos esse; per mortem Christi nos DEO reconciliatos esse *ad Rom. V, 6 - 10*. Posterius autem: Christi mortem esse praeparationem ad Christi sacrificium, supponit Christi sacrificium non in terra peractum esse, sed in coelis offerri debuisse, de quo nunc dispicere lubet.

§. XV.

Quicquid SOCINIANI, ut haecenus exposui, de Christo tradunt, eum scilicet se ipsum non sacrificasse, & de passione ac morte ipsius adserunt, eam non fuisse sacrificium piaculare seu pro peccato, ultimo eo tendit, ut evincant, sacrificium Christi non proprie dictum sacrificium fuisse; nec ipsum sacerdotem significatu proprio dici; sed id sacrificium in coelis factum esse, & huc dunt fieri, seu consistere in adparitione coram DEO; quae & ipsius intercessio sit; & in effectiva expiatione, qua ingressus in coelum & nactus potestatem nobis peccata remittendi, ab omnibus peccatis eorumque poenis nos liberet & saluet; *Sacrificium eius (Christi) vocatur (41) ita figurato loquendi modo, quod quemadmodum in prisco foedere summus Pontifex ingressus in sanctam sanctorum, ea, quae ad expianda peccata populi spectarent, perficiebat, ita Christus nunc penetrauit coelos, ut illic adpareat pro nobis, & omnia ad expiationem peccatorum nostrorum spectantia peragat.* Quae de sacrificio Christi explicatio tam paradoxa est, ut vix crederes, eam quaedam specie veritatis palliari posse. Sed quo praeconcepit opinio studio, & peruersus rationis usus, homines non abripiunt? Primarias eorum obiectiones paucis adducam & destruam. Aiunt
1) in V. Pro mactationem animalis, sanguinis effusionem & reliquas circumstantias fuisse praeparationes ad sacrificium, non autem ipsum sacrificium, quod dein & sub ingressum summi Pontificis in sanctissimum peractum sit; ita & Christum non in passione ac morte, sed in coelis demum sacrificium obrulisse. Scire vellem, quibus

(41) *Catech. Racouiens. quaest. 477, §99. pag. 961, §99.*

rationibus id probari queat. Aduerfatur eis notio vulgaris ac SSae, quo minus adpersio sanguinis, quae in sanctuario fiebat, sacrificium audiat, cum vsu sacro & profano sacrificium dicatur, quando animal maclatur, eiusque sanguis effunditur. Alioquin plurima sacrificia, refragante lege, ita adpellari non possent, cum summus sacerdos non nisi quotannis sanctissimum ingrederetur, nec reliquarum victimarum sanguis in sanctum deportaretur, *Leuit. IV, 5, VI, 30, VIII, 15, IX, 9.* De Christo autem Scriptura S. testatur, quod pacem fecerit per crucem *ad Eph. II, 15 & 16,* & quod peccata nostra tulerit in corpore super lignum *1 Petr. II, 24.*

2) Christum per maius & perfectius tabernaculum summum Pontificem esse *ad Hebr. IX, 11,* & ipsum coelum ingressum esse *cap. IX, 24.* Ex quo tamen nihil aliud sequitur, quam Christum peracto sacrificio, coelum intrasse; neutiquam vero se illuc contulisse, ut ibi sese immoler. Sequeretur alias, eum saepe se sacrificasse, quod tamen Paulus negat, e contrario adstruens, eum semel adparuisse, ut per ipsius hostiam aboleret peccatum, ac semel hostiam pro peccatis, oblationem corporis sui, sacrificaret *ad Hebr. IX, 25, 26, 28. X, 10, 12.*

3) Paulum expresse dicere, si in terra esset, ne sacerdotem quidem esse, *ad Hebr. VIII, 4.* Ex quo colligunt, Christum, quousque in terra fuerit, sacerdotem non fuisse, nec ibidem se obtulisse. Quemadmodum autem de Pontifice V. Ti dici nequit, tum demum factum eum esse Pontificem, cum ingressus sit sanctissimum; ita nec de Christo adferi poterit, eum sub ingressum in coeleste sacrarium sacerdotem factum esse, neutiquam vero fuisse, quousque in hac terra commoratus est. Fuit enim sacerdos secundum ordinem Melchisedeci; sed Melchisedecus erat sacerdos in terris; immo fuit summus sacerdos, cum purificationem peccatorum nostrorum faceret; dein autem consedit ad dextram DEI *ad Hebr. I, 3, VIII, 1.* Variant quidem interpretes circa expositionem horum verborum; sed omnes in eo conveniunt, ut dissentientium errores conuellant. Verba S. R. Dn. D. PFAFFII (42) excitare luber:

E 2

Negar

(42) *Diss. Theol. in verba sacra ad Hebr. VIII, 4: Si Christus esset in terra, profecto sacerdos non esset, pag. 6.*

Negat saltem (Apostolus), si tum temporis cum scriberetur ad Hebraeos Epistola, templo secundo adhuc stante, in terra esset, Christum futurum sacerdotem iuxta legem Mosaicam, extantibus, quod notanter additur, sacerdotibus offerentibus, secundum hanc legem, dona.

§. XVI.

Quum igitur ex haecenus dictis pateat, Christum verum esse Pontificem & veram victimam; vel quod eodem redit, verum sacrificium obtulisse, id non sine praegnantia ratione factum esse, & eximios fructus attulisse, nemo non sua sponte existimabit. Consistunt illi generatim in eo, quod Christus, partim iustitiae diuinae fecerit satis, partim hominibus quoque auxilio venerit, hoc est, eos ab omni malo liberarit, & e contrario bona quaeuis illis adquisuerit. Vtrumque coniunctim sumere nos oportet, nec a se inuicem separare, eum posterius sine priori fieri non potuerit. Variis phrasibus ac vocibus id scriptura indicat, quas omnes SOCINIANI, qui veritatem sacerdotii Christi, eiusque victimae negant, violenter torquent. Nunc scriptura in genere adserit, Christum pro nobis ac peccatis nostris passum ac mortuum esse *Rom. V, 6, 8, 1 Cor. XV, 3, ad Gal. I, 4, 1 Pet. II, 21*; quod SOCINIANI (43) ita explicant: Christum passum & mortuum esse propter nos, ut doctrinae suae veritatem obfignet, & suo exemplo nos ad adsensum & obedientiam commoueat, & propter peccata nostra, eodem sensu, ut nos peccatores sua doctrina ac exemplo a peccatis deducat & ad pietatem excitet. Sed obseruandum est, vocis *pro* *υπέρ*, alium esse sensum quando de personis; alium quando de rebus adhibetur. Quoties de personis dicitur, non rectius conuertitur, quam per pati & mori loco *alicuius*, ne alteri patiendum ac moriendum sit. Paulus dum *ad Rom. V, 7*, dicit, vix quinquam pro iusto, forsitan pro bono (44) mori sustinere, nullum alium sensum

(43) *Catechism. Racouens. quaest. 400, pag. 772.*

(44) Voces & *δικαιος* & *αγαθος* hic non in neutro, ut rem iustam aut bonam indicent; sed in masculino, ut hinc hominem iustum sine virtute praeditum, sed. nec iniuria nec beneficio alteri cognitum,

ſenſum intendit, quam hunc; ut vicē & loco eius moriatur, a morte ac perditione eum liberaturus. Aperte id docet particula *ἀντί*, quae v. g. *Matth. XX, 28, Marc. X, 45*, occurrit, & ſignificationem commutationis & ſurrogationis ſuſtinet (45). Aliter explicanda eſt particula *πρό*, quando de rebus & ſpeciatiſſime delictis utitur; quo caſu denotat *poenam illorum luere*, eaque innuitur, Chriſtum peccatorum noſtrorum poenam dediſſe, ut *Eſaias LIII, 5*, de Meſſia inquit, *Ipfum dolore adfici a defectionibus noſtris, adteri ab iniquitatibus noſtris* etc. Aliis autem in locis ſcriptura id vocat redemptionem, i. e., liberationem (a peccatorum culpa, dominio & poena, ira ſcilicet DEI, ac poenis & temporalibus & aeternis), mediante certo pretio, quod ſolvitur. SOCINIANI hanc explicant ſimpliciter per liberationem, & redemptionem metaphoriſe accipiunt, hac de cauſa, quod in noſtra liberatione nemo eſt, qui accipiat aliquid liberationis nomine, quod in vera redemptione ſemper inueniri neceſſe eſt (46). At quamvis redemptionis vocabulum nonnunquam improprie ſumatur, vel de redemptionis fructu, ut *Luc. XXI, 28, Rom. VIII, 23*, qui tamen actum propriae redemptionis ſupponit; nihilominus in ſede doctrinae & quoties de Chriſto adhibetur, propriam redemptionem, innuit, quod, vel adpoſita voce generali *ῥυτῆς* ac *λύτρον*; vel ſpeciali ſanguinis Chriſti aut animae Chriſti &c. designatur, ut *Matth. XX, 28, 1 Cor. VI, 20, Eph. I, 7, Gal. III, 13, 1 Tim. II, 6, 1 Petr. I, 18, 19*. Is vero cui *λύτρον* hoc perſolutum fuit, DEUS Trinus, ut iudex iuſtiſſimus, eſt, qui id liberationis etiam cauſa adeptus (47). Porro nominat ſcriptura Chriſtum, habito reſpectu ad virtutem ſacrificii ſacerdotalis, mediatorum i. e., cum, qui pacem inter DEum & hominem conſtituit *ad Rom. V, 1*. Hinc audit vnicus *μεσσης* DEI & hominum *1 Tim. II, 5*, qui ſe qua talis dedit redemptionis pretium

E 3

pro

tum; hinc ut hominem beneficium inferant, accipiendae ſunt, ut optime docet WOLFIVS *Curis Philol. & Criticis ad b. l. pag. 85*.

(45) Vide, SEBAſT. SCHMIDIVS *Collegio Biblico poſteriori pag. 67*.

(46) *Catechiſm. Racou. quaest. 402, ſq. pag. 779*.

(47) Vide, REINBECK *von der Erlöſung durch das Löſe-Geld des Blutes Jeſu Chriſti Part. II, pag. 251, 199*.

pro quibusuis, *comm. 6*, & mediator fuit morte ad redemptionem transgressionum & consequutionem vitae aeternae ad *Hebr. IV, 15*. Quam coacte igitur a SOCINIANIS mediatorium officium ad officium Christi Propheticum trahitur, & Christus cum Mose comparatur (48), qui DEO non satisfecerit? lubens equidem concedo, dari mediatores nudos; sed hic quaeritur, qualis mediator, Christus, vnicus ille *μεσσης*, secundum loquendi modum, qui scripturae frequentatur, fuerit? Comparatio Mosis cum Christo ultra tertium extendi non debet, quamuis & Moses plus fecerit, quam nudus interpres *Exod. XXXII, Num. XIV, 19, sqq.* Vltcrius mentio fit propitiationis alicuius aut reconciliationis & expiationis. Illa respectum ad DEum; haec autem ad peccata hominum dicit. Vtraque autem refert se ad Christi passionem & mortem, tanquam medium, quo haec perfecta est. Propitiatio consistit in eo, quod Christus iram DEI placauerit, eumque hominibus fauentem seu amicum reddat, ad *Rom. V, 10, ad Col. I. 20*. Quam absone id peruertunt SOCINIANI, nugantes, nos DEO, neuiquam vero DEum nobis reconciliatum esse, dum DEus nobis per Christum viam, vnionis secum restituendae, manifestauerit; hic quoque illam nobis indicauerit (49). Profuit hoc ex falso illo principio, DEum non irasci, deturui iustitia vindicatiua essentiali, hominibus nunquam fuisse inimicum, nec ideo conciliatione istius opus fuisse, quod supra iam adtigi. Expiatio e contrario eo tendit, vt Christus sanguine & morte sua peccatorum nostrorum culpam ac poenam abstulerit ad *Rom. III, 25, 1 Ioa. II, 2, IV, 10, ad Hebr. II, 17*. Vnde ea dicitur quoque purificatio peccatorum a Christo per se ipsam facta ad *Hebr. I, 2*. Vtraque SOCINIANIS nil aliud denotat, quam liberationem a peccatorum poena; dum Christus nos morte sua, inde a resurrectionis tempore commouerit, vt remissionem peccatorum adcipiamus, & vi potestatis, quam in coelis obtinuit,

(48) vide, *Catech. Racouiens. quaest. 405, 406, pag. 790.*

(49) vide, *Catech. Racou. quaest. 407, 408; pag. 791, 792; quaest. 411, 412, pag. 820.*

(50) vide, *Catech. Racou. quaest. 478 & 479, pag. 966, & 975; quaest. 485, pag. 1015.*

tinnit, peccatorum poenas & dominium actu tollat. Quasi omnis liberatio sit expiatio quaedam, nec plus ad hanc requiratur, sicut tum vsus vulgaris, tum scripturae phrasae, imprimis sacrificiales indicant. Plura ut addam, haud necesse esse, opinor, quandoquidem iam sufficienter ex his adparet, in quo vsus & fructus sacerdotii & victimae Christi consistant.

§. XVII.

Praemissi hanc doctrinam SSae phrasibus comprehensam, quia Theologi dogmaticis ac polemicis tractationibus, rarius his, quam *satisfactionis & meriti* vocabulis uti consueverunt. Solet quidem excipi haec nomina esse *ἀγχαθα*. Sed esto, esse illas mere ecclesiasticas, ideo tamen non reiiciendae sunt, quia paucis omnia exprimunt, quae ad utilitatem sacerdotii & victimae Christi pertinent, & in scriptura s. pluribus verbis seorsum & per partes proponuntur. Iam dudum autem Theologi obseruarunt, utramque vocem ad Rom. V, 16, 17, 18, occurrere. B. WOLFIVS id breuiter ostendit (51), his verbis: *δικαιομα* est satisfactio Christi seu obedientia tam actiua quam passiva, quae posterior comm. 19, per vocem *ὑπακοή* in primis innuitur; *δικαιοσύνη* est meritum Christi, morte eius partum, quod fide nobis adplicatur, conf. ad Rom. III, 22; *δικαιοσύνη* denique est actus ipse iustificationis, quae ex satisfactione Christi fide adprehensa consequitur. Satisfactio complectitur cum actum, tum fructum, & in formalem atque effectiuam distinguitur. Formalis est plenaria praestatio illius, quod exigitur, siue fiat agendo, siue patiendo. Effectiua includit omnia commoda, quae formalis adquisiuit, siue sint priuatiua, siue positiua. Ex quo patet, vnicui hoc vocabulo omne contineri, quod ad Christi sacerdotium, victimam, eiusque vsus pertinet: immo indicat praererea, Christum non aliquid, sed quicquid iustitia flagitauit, praestitisse, ideoque adeptilationem, quam ARMINIANI alique substituunt, merum figmentum esse. Quod autem ad vocem *meritum Christi* adinet, ea proprie denotat tantum fructus & effectus sacerdotii & victimae Christi. Dubitant quidem nostra aetate nonnulli, Christi,

(51) *Cursus Philol. & Criticis ad Rom. V, p. 101, 100 & 101,*

sto, proprio significato meritum tribui posse. Sed, si considerent, Christum sponte sua & solo amore impulsam se pro nobis obrulisse; fructus autem victimae suae, peracta satisfactione, pleno iure a DEO exigere potuisse; subtilitate sua desisterent, nec vocem diu receptam ulterius sollicitarent.

§. XVIII.

Theologorum igitur lingua retenta, quaestionem nunc executionem: Quinam ii sint, ad quos commodum & utilitas satisfactionis & meriti Christi redundet? Theologi distinguunt *obiectum reale a personali*, idque non immerito. Quod si enim de satisfactione formali loquar, respondeo: Christus satisfecit i. e. obedientiam activam & passivam praestitit pro omnibus non solum hominibus (tanquam obiecto personali), sed etiam pro omnibus peccatis & peccatorum poenis, speciatim pro incredulitate quoque finali & peccato in Spiritum S.; pro reatu non solum culpae, sed etiam poenae, immo & macula; pro poena temporali & aeterna (tanquam obiecto reali). Si vero sermo sit de satisfactione effectiva, siue merito Christi, obiectum personale tantum nominari potest. Sensus enim quaestionis hic erit: Ad quos pertinent fructus satisfactionis Christi formalis, vel meritum Christi? sed quia satisfactio Christi effectiva, vel meritum Christi usum adferre potest nemini, pro quo Christus formaliter non satisfecit, hinc colligo: ad quos satisfactionis formalis fructus, vel satisfactio Christi effectiva & meritum Christi pertinent; pro iis Christus quoque formaliter satisfecit, v. g. si Christus homines a morte & inferno liberavit, sequitur eum quoque pro poena mortis & inferni, quam homines promeruerant, formaliter satisfecisse; Atqui Christus homines a morte & inferno liberavit &c. Ergo & Christus pro poena mortis & inferni formaliter satisfecit. Minorem probant dicta *Hof XIII, 14, I Cor. V, 55*. De obiecto equidem reali nil dicam, nisi quod paucis quaestionem adiciam: *An Christus quoque maculam peccati in se suscepit?* Inclinante enim superiori saeculo in Anglia, inter *Antinomos* & *Neonomos*, de eo disceptatum esse, constat. Et nullus dubito quaestionem excitatam adfirmare, quia in Christum omnia nostra

fra peccata ita coniecta sunt, vt eapropter contentus & abiectissimus virorum audiat *Esa. LIII, 4-7*. Quare nec negari poterit, quod dissentientes faciunt, Christum, quamuis inhaesive sanctissimus fuerit; nihilominus imputatiue peccatorem dici posse, sicut Paulus *2 Cor. V, 21*, adfirmat, Christum, qui omnis peccati proprii expers fuit, a DEO factum esse peccatum, vel maximum peccatorem, vel peccatorum expiatorem (quod peccatorum imputationem praesupponit). Pariter *ad Gal. III, 13*, Christus dicitur: *γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα* i. e. maledictissimus. Nec excipere licet, Christum ea quoque ratione furem & leortatorem dici posse. Id enim haud absurdum dictu foret, si addatur, Christum, vt omnes nostras transgressiones, sic & delicta furum & leortatorum in se coniecta, suscepisse. Sed cum ex vsu vulgari, voces istae inhaesive ac subiectiue adhiberi soleant, ideoque nullibi in SSa tribuantur Christo, qui non inhaesive, sed tantum imputatiue peccator fuit, aequum est, & reuerentia erga Salvatorem nostrum postulat, vt & nos ab istiusmodi loquendi modis, qui ipso sono suo offendunt, abstinemus. Succincte haec exsequitur b. GRAPIVS (52), plures simul de hac quaestione scriptores adlegans.

§ XIX.

Circa *obiectum* itaque *personale* ac quaestionem: Pro quibus personis satisfecit? subsisto; ita, vt satisfactionem formalem & effectiuam vel meritum coniungam & complectar. Quaestio igitur haec erit: Pro quibus Christus obedientiam suam actiuam & passiuam praestiterit? Quibus fructus huius satisfactionis formalis destinati sint? Quibusnam Christus aliquid meruerit? Ad quam respondeo: 1) Non pro se ipso satisfecit, nec obedientia vel actiua vel passiu sibi quid meruit. Quamuis enim obediens factus sit vsque ad mortem, immo mortem crucis *ad Phil. II, 8*, ac legem impleuerit *Matth. V, comm. 17*; sui tamen caussa id non fecit. Ipse enim fuit Dominus legis *Matth. XII, 8*, eique in se non subiectus, sed sponte, in nostrum commodum, se legi subiecit *ad Gal. IV, 4, 5*, omniaque eius praecepta impleuit, vt nos, fide in ipsum, iusti fiamus

F

mus

(52) *Christologiae recens controversae quaest. XI, pag. 33. sqq.*

mus *ad Rom. X, 4*, & per ipsius obedientiam iusti constituamur *ad Rom. V, 18, 19*. Quomodo sibi etiam quicquam promeruisse dici potest? cum non solum quoad diuinam naturam, per aeternam generationem, sed & qua humanam, per vnionis personalis gratiam & maiestatis diuinæ communicationem, omnia iam habuerit *ad Col. II, 9*. Quod DEus ipsum, post exinanitionem, ad summam euexit gloriam, siue plenarium & incessantem diuinæ gloriæ usum *ad Philip. II, 9*, nudum fuit & necessarium aliquod consequens passionis ac mortis ipsius *Luc. XXIV, 26*, quod, ut sibi demum acquireret, opus non habebat. 2) Porro Christus non satisfecit pro angelis siue bonis siue malis; nec iisdem aliquid adquisiuit. Boni angeli, qui cum reliquis non defecerant, vel DEI inimici, iraeque diuinæ ac poenae peccatorum rei facti non erant, satisfactione nulla egebant. Nec magis opus habebant aliquo, qui ipsis quidquam promereri debuit. Aeterna enim beatitudo, ipsis, quoniam in veritate perstitierant, vi diuinæ promissionis, citra relationem ad Christum, destinata ac donata fuit, siquidem DEum verbi ac promissi sui nunquam poenitere potuit. Mali autem angeli potuissent quidem satisfactore, si datus iis esset, vti, dum lapsi erant, & peccati reatum, tum culpae tum poenae, incurrerant; sed DEus illis non pepercit, in tartarum, catenis caliginis constrictos detradens, & damnationi vltimæ grauissimæ seruans 2 *Petr. II, 4*, *Iudae comm. 6*. Christus noster ipsis nullo modo prodesse potuit, utpote DEI & hominum tantum mediator 1 *Timoth. II, 5*, qui tanquam secundus Adamus expiaret transgressiones primi; nec ideo angelorum naturam, sed hominum, ex semine Abrahae, adsumsit *ad Hebr. II, 16*. Quod autem non adsumsit, pro eo nec satisfecit. Ex vno enim communi scilicet hominum patre, Adamo omnes sunt, sanctificans & qui sanctificatur *ad Hebr. II, 11*. Quando vero per Christum omnia reconciliata esse leguntur, quae in coelo vel super terra sint *ad Col. I, 20*, de satisfactione pro diabolis prorsus non agitur. Intellegitur enim reconciliatio Christi, sanguine & morte crucis facta; sed haec ad diabolos non pertinet. Omnium potius nomine veniunt omnes homines, qui vel inter coelites iam triumphant, vel in terris adhuc versantur; qui Christi reconciliati debent, quicquid iam possident,

dent, vel fide expectant. Remanet igitur 3) Christum satisfecisse vnice pro hominibus. Quod etsi CALVINIANI largiantur, nihilominus, Christum pro omnibus hominibus satisfecisse, instiantur, & contra adfirmant, adicipiendum tantum de quibusdam, electis solis, seu iis, qui ad vitam aeternam ab aeterno praedestinati sunt, & in tempore actu perueniunt. In eo igitur dissensus a nobis non consistit: An satisfactio Christi sufficere non potuisset, si DEus velit, omnium hominum peccatis expiandis? id quod dissentientes concedunt. *Consentit pars utraque*, scribit STAPFERVS (53), *Christi meritum infiniti esse pretii, vt multis myriadibus mundorum redimendis sufficisset &c.* Disputatur autem: An ex intentione DEI ad omnes pertineat, ac pro omnibus actu praestita sit satisfactio Christi? Nec quaeritur: Vtrum omnes homines vsus satisfactionis Christi, ad spiritualem & aeternam vitam, actu reddantur participes? quod nemo Lutheranorum propugnat, cum plurimi non credant; sine fide autem, nemo Christi beneficiis fruatur, *Dea. III 16, 18, 36.* Sed annon secundum seriam DEI intentionem, & per sufficientem, a Christo actu praestitam, satisfactionem, omnes homines fructus satisfactionis Christi participare possint & debeant? quod adfirmant Lutherani, vniuersalitatem acquisitionis, non autem adplicationis docentes; & dissentientes negant, non adplicationis solum, sed etiam acquisitionis particularitatem adstruentes. STAPFERVS (54) statum controuersiae quoad dissensum, ita format: *Frates Augustinae confessionis docent: Christum pro omnibus & singulis hominibus mortuum esse, tam pro electis, quam pro reprobis, quoad remissionis peccatorum impetrationem, modo ipsi obicem non ponant. Reformati contra docent: Christum non pro omnibus & singulis, sed pro solis electis, ex electione efficaciter vocatis ac fidelibus, passiones & mortem subisse.*

§. XX.

Est hic error in primariis, quos Lutherani in Calvinianis merito damnant. Quum enim credamus, Christum pro omnibus hominibus

F 2

(53) *Institut. Theol. Polem. To. V, cap. XX, pag. 165, cui adde EIVS-DEM Grundlegung Part. III, cap. IX, pag. 322.*

(54) *Institut. Theol. Polem. I, c. pag. 213.*

nibus sine discrimine satisfecisse ; ex aduerso *Caluiniani* propugnant, Christum pro nonnullis & tantum paucis, electis scilicet mortuum esse. Dogmatibus hic error eorum characteristicis adnumerandus est, quibus *Reformati* ab omnibus Christianorum religionibus discedunt. Constat quidem inter omnes, ex Pontificis IANSENISTAS, centum retro annis, hunc quoque errorem defendisse ; sed hi ab iis ipsis, qui Pontificiorum sacra sequuntur, pro haereticis habentur & damnantur. Inter quinque illas propositiones (55), quas Papa INNOCENTIVS X, 1653 in CORNELII IANSENII, Episcopi Yprensis, *Augustino* proseripsit, haec quinta fuit & vltima : *Semi-Pelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.* Nec ipsi (56) hoc decreto iniuriam factam esse, testatur ex Reformatis MELCHIOR LEYDECKERVS, qui ex IANSENII *Augustino* sequentia adducit : *Christus, ex Praedestinationis consilio mortuus, solum pro electis mortuus est, eo fine, ut salventur ; neque adeo indifferenter omnes redemit, ut ex aegro seruari possint, licet reprobi ex eius morte gratiam sed transitoriam recipiant.* IANSENII vestigia sequutus est Presbyter ille Oratorii Parisiensis PASCHASIVS QVESNELIVS, in cuius *Nouo Testamento* CLEMENS XI., Papa Romanus, anno cto lxxcxi, constitutione illa famosa *Vnigenitus*, CI propositiones damnauit. Trigesima secunda haec est : *Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos i. e. electos, de manu angeli exterminatoris (57).* Hos autem missos facio, & circa *Reformatos* subsisto. Solent vulgo diuidi in *supra* & *sublapsarios* ; quae tamen diuisio, cum proprie respiciat absolutum, quod docent, decretum, non opus erit, vt de ea hic disseram. Vtrique enim consentiunt, Christum non pro omnibus homi-

(55) vid. *Dn. D. Walchii Religions - Streitigkeiten außer der Kirchen Part. I. cap. III. Sect. II. §. III. pag. 244.*

(56) *Historia Iansenismi Part. II. de Iansenismi dogmatibus Lib. I. cap. VII. pag. 251.*

(57) vid. *Dn. GOTTLÖB FRIEDER. IENICHEN Histor. & Exam. Bullae CLEMENTIS XI. P. R. contra Nouum Testamentum P. QVESNEL. Memissae, §. XXII, pag. 38. sqq.*

hominibus satisfecisse. Scopo meo propius adcedit diuisio in *Particularistas* & *Vniuersalistas*. Illi aperte confitentur, redemptionem Christi non esse vniuersalem, sed particularem. Hi vero loquuntur de eius vniuersalitate, ac, in nonnullis ad minimum capitibus dictorumque s. codicis quorundam explicatione, illis aduersantur. Ne quid de *Brandenburgiis* ac *Bremensibus*, superioris saeculi, dicam, huc in primis referendi veniunt *Reformati* illi Galli, qui vulgo **AMYRALDISTAE**, vel *Vniuersalistae Hypothesici* audiunt. Iam negari nequit, hos vniuersalitatem quandam meriti Christi verbis professos, ideoque a ceteris *Reformatis* confutatos esse; sed vt taceam illos hanc vniuersalitatem absconae illi conditioni: *si credant*, adstringere, addunt insimul, DEum fidem non omnibus dare velle. Recentiorum vero Theologorum Brandenburgicorum, qui vniuersalitatem, cum obiectiuam, tum subiectiuam adlerunt, & inde *Vniuersalistae Categorici* vocantur, vt mentionem faciam, non opus erit. Singularem enim hi pauci doctrinae methodum eligunt, quam ceteri eorundem Doctores non adprobarunt. Praeterea hanc vniuersalitatem ita circumscribunt, vt nemo facile eius vere particeps fiat. Veri *Vniuersalistae* inter *Reformatos* sunt Episcopi Ecclesiae Anglicanae, & plerique, qui cum Ecclesia episcopali faciunt. Sed negari nequit, quod in eo publice a CALVINO recedant, nec hoc respectu Reformatae Ecclesiae adnumerandi sint (58).

§. XXI.

Num Christus pro omnibus hominibus; an electis tantum satisfecerit, ex codice s. diiudicandum est, quo solo DEus, non per rationem, beneuolam suam in Christo voluntatem de redemptione ac salute nostra reuelauit. Praecipue etiam res confici debet scripturae s. oralis, quae Spiritus S. magno numero nec frustra consignari voluit, vt ex iis perspicue & sine ambage, satisfactionis Christi ambitum adgnoscamus. Displicet hoc *Reformatis*, qui scripturae dicta vel praetereunt, aut leuiter tantum tangunt, vel systema suum, quod

F 3

in

(58) comp. Dn. D. WEISSENBORN *Disp. de Reformatorum Vniuersalismo gratiae frustra iactato*, cl. lxxxvi.

in cerebro proprio antea formarunt, in subsidium vocant, ut ex eo imprimis errorem deducant vel confirmant. Philosophici ecclesiae huius Theologi, hic maxime excedunt. STAPFERVS (59), postquam *Reformatorum particularistarum* doctrinam prolixè, cum rationibus & nexu proposuerat, sub finem demum obiter adjicit: *Sie führen endlich verschiedene Zeugnisse der heiligen Schrifte an, in welchen die Verordnung und Mittheilung der göttlichen Heilmittel nur auff eine gewisse Anzahl Menschen eingeschräncket wird.* Fatentur eo ipso, verum fundamentum erroris sui, se non in scriptura; sed ratiociniis humanis, a se ipsis excogitatis, inuenire, & scripturae dicta, tantum nonnulla, quae difficiliora, & cum ceteris, tam multis tamque perspicuis, vix comparanda sunt, huc trahere posse. WYTTENBACHIVS (60) libere scribit: *Cum dogma, quod Christus non pro omnibus satisfecerit, connexum sit cum veritatibus aliis, tam per rationem quam per revelationem immotis, adeoque per eas determinetur, sequitur, analogia fidei esse conforme, immo per analogiam fidei postulari; quare cum Scriptura iuxta analogiam fidei nunquam non intelligenda & explicanda sit, sequitur loca scripturae, qua pro re demtione vniuersali afferantur, eam stabilire tantum videri, non autem reapse stabilire.* Egregia haec methodus est, DEI verbum explicandi, veritatemque doctrinae eruendi! Nonne rectius argumentationem inuertent: quia scriptura s. toties, tamque perspicue de vniuersalitate satisfactionis loquitur, analogia fidei, quam mihi concepi, minus recte se habet, immo falsa sit, oportet. Analogiam quidem fidei & explicationem scripturae secundum eam lubentissime concedo; sed illa ex clarissimis Codicis sacri locis deriuari debet: Illa enim, in se & seorsim considerata, nihil aliud ostendit, quam sensum hunc vel illum posse esse verum, non autem docet, eundem actu verum esse, quod ipsa dicti biblici verba, iuxta regulas interpretandi genuinas adcepta, indicare debent. Analogia fidei omnino probat veritates, quae iam exploratae sunt, & manifestat alias, quae per modum conclusionis inde deriuantur. Ea vero

(59) *In der Grundlegung zur wahren Religion Part. III, cap. IX, §. IX, pag 316, sqq.*

(60) *Tentamine Theol. dogmat. To. II. §. 960, schol. 3, pag. 797.*

verò non est medium primum ac primum veritatem cognoscendi (si quid ex codicis sacri verbis clare, & citra consequentiam cognosci possit), sed confirmatio tantum veritatis, quae ex perspicuis scripturae locis, iam ante deducta est, & manifesto patet. Haud alia namque ratione, ad fidei analogiam peruenimus, quam singulis primum dogmatibus ex clarissimis scripturae dictis deriuatis, & aperte constitutis; dein vero omnibus, de quibus ex scriptura constat, secundum mutuam respectum ac relationem comparatis ac combinatis. Quo iure autem WYTTENBACHIVS analogiam testari potest, cum per illam innuat veritates non tantum reuelationis, sed & rationis? num fides nostra principiis quoque rationis innititur? Num voluntatem DEI specialem, ex ratione discere possumus? Num Christus eiusque satisfactio nobis, quoad omnes circumstantias, ex ratione innotescit? Cuilibet hinc patere arbitror, ipsas veritates nihil aliud denotare, quam arbitriariam aliquam combinationem principiorum rationis, quae partim in se erronea, partim, etsi in se vera sint, male tamen applicantur & connectuntur, ideoque nullum systema verum theologicum exhibere queunt. Veritatum reuelationis, quo iure hic meminit? Scholio enim primo, ad quod se recipit, vix dicta quaedam, quae nihil probant, in transcurfu adlegauit. Alii iudicent, velim, vter eorum iuxta DEI verbum rectius versatur: illene, qui multa ac satis elara dicta, pro sua sententia adlegare nouit? an alter, qui in vno alteroue loco, ob ambiguitatem, qua voces extra contextum laborant, facile peruertendo labibulum quaerit? Mihi igitur nullum cum imaginaria hac analogia commercium erit, quam secundum singula membra discutere, nimis prolixum foret.

§. XXII.

Si autem S. Scripturae de hac controversia iudicium deferendum est, vt fieri debet, nullus dubito, quin vniuersalitas satisfactionis Christi aduersus huius particularitatem praeualeat. Tot, adeoque euidentia occurrunt in Scriptura dicta, hanc euidentia ac a Theologis saepe numero illustrata ac vindicata, vt nonnulla ex iis adduxisse suffecerit. Omnia potissimum ad tres classes reuocari possunt. Quaedam expressa litera, Christum pro omnibus homi-
nibus

nibus satisfecisse, aiunt, *Rom. V, 18* : Per vnus iustitiam iustificatio vitae in omnes venit, *cap. VIII, 32* : DEUS proprio suo Filio non pepercit, sed tradidit eum pro omnibus. *2 Cor. V, 14, 15* : Si vnus pro omnibus mortuus est, utique omnes mortui sunt. Et ideo pro omnibus mortuus est &c. *ad Cor. I, 20* : Vt omnia per ipsum reconciliarentur ad ipsum, siue sint super terra, siue in coelis. *1 Tim. II, 6* : Qui dedit semet ipsum pretium pro omnibus. *1 Tim. IV, 10* : DEUS est Saluator omnium hominum. *Tit. II, 11* : Adparuit gratia DEI omnibus hominibus. *ad Hebr. II, 9* : Christus beneficio DEI, pro omnibus mortem gustauit. Nonne his & aliis scripturae locis continetur haec thesis : Christus eiusque satisfactio omnibus hominibus est destinata, ad omnes pertinet, pro omnibus praestita est ? Vnica vox : *πᾶσι*, vnumquemuis, qui scripturam sequitur, nec ad sua sensa detorquet, conuincet, satisfactionem esse vniuersalem. Praeterea nonnulla dicta ita sunt comparata, ut propter contextum, non nisi summa vi torqueri queant. *Rom. V, 18* condemnatio per peccatum Adami & iustificatio vel adquisitio iustitiae Christi sibi inuicem opponuntur, & vtraque ad omnes extenditur. Ex quo nemo non facile colliget : Ad quos reatus lapsus sese extendit, ad eos quoque satisfactio Christi pertinet ; Atqui reatus lapsus se extendit non ad nonnullos, vel paucos tantum, sed ad omnes omnino, quod nemo negare potest. Ergo. Simili ratione *ad Rom. XI, 33*, Paulus scribit : DEUS omnes *Ἰουδαίους* conclusit in incredulitatem, ut sese omnium misereatur. *2 Cor. V, 14*, hoc argumentum manifesto deprehenditur : Quam indubium ac certum est, vnus mortem sufficientem ac validam esse pro omnibus ; tam certo mors Christi ad omnes se extendit ; Atqui est indubium atque certum &c., quod ipsi *Reformati* concedunt. Taceo *comm. 10*, eandem vocem : *Omnes*, de extremo iudicio adhiberi ; quo autem non aliqui & pauci, sed omnes iudicandi sunt. *Col. I, 20*, reconciliatio *Ἰουδαίων* eo adcommodatur, ut causa sit, cur Apostoli omnes homines hortentur, omnes homines doceant, ut sistant omnem hominem perfectum. *1 Tim. II, 1-6*, commendatur intercessio pro omnibus hominibus, & rationis loco excitatur beneuolentia DEI vniuersalis, qua is vult omnes homines fieri saluos, & omnes ad agni-

agnitionem veritatis peruenire ; & huius iterum ratio petitur a satisfactione vniuersali, quod Christus sit mediator DEI & hominum, qui se ipsum dedit pretium redemptionis pro omnibus. Qua specie haec aliter, quam de omnibus accipi possunt ? Quam vniuersalis scilicet est beneuolentia DEI ratione finis & mediorum, tam vniuersalis quoque erit Christi satisfactio & mediatio. Quam vniuersalis vero debet esse intercessio pro hominibus, tam vniuersalis quoque est beneuolentia DEI & redemptio Christi (61). Alia porro scripturae dicta adferunt, Christum pro mundo satisfecisse *Ioa. I, 29*, dicit IOANNES Baptista de Christo : Ecce agnus ille DEI qui tollit peccatum mundi. *Cap. III, 16, 17* : ita DEUS dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum dederit. *Cap. VI, 51* : Carnem meam ego dabo pro mundi vita. *cap. XII, 47* : Non veni, vt damnem mundum, sed vt mundum seruem. *2 Cor. V, 19* : DEUS erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non imputando eis offensas eorum. *1 Ioa. II, 2* : Christus est propitiatio pro peccatis nostris : nec pro nostris solum, sed etiam pro totius mundi. *1 Ioa. IV, 14* : Pater misit Filium, qui esset seruator mundi. Exploratum esse arbitror, vocem mundi, quando de hominibus simpliciter dicitur, sensu cum vulgari, tum biblico v. g. *ad Rom. III, 19*, *1 Ioa. V, 19*, vniuersalitem quae inique, vel omnes omnino homines, denotare. Si igitur Christus pro mundo satisfecit, satisfecit quoque pro omnibus & singulis. Huius longe certiores nos faciunt nonnulla scripturae dictorum modo excitatorum, quae ne aliam quidem explicationem admittunt. *Ioa. III*, mentio fit mundi, qui ex credentibus & non credentibus, saluandis & dammandis consistit (*vid. comm. 16, 17 & 18*). Quis alius hic mundus esse poterit, quam vniuersitas omnium hominum, quia nemo datur, qui non ad vnam vel alteram classem pertineat. Recte Dn. GOTTLLOB FRIEDER. GVDIVS contra LAMPPIVM disputans, scribit (62) : *Ἐννοῦται ὁ κόσμος ἡμετέρος, ἢ ἡμετέρας ἀποστολῆς, ἢ ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἢ ἡμετέρας πόλεως, ἢ ἡμετέρας οἰκουμένης, ἢ ἡμετέρας ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἢ ἡμετέρας ἀποστολικῆς πόλεως, ἢ ἡμετέρας ἀποστολικῆς οἰκουμένης, ἢ ἡμετέρας ἀποστολικῆς ἀποστολικῆς πόλεως, ἢ ἡμετέρας ἀποστολικῆς ἀποστολικῆς οἰκουμένης*.

G

(61) vid. BVDDEVS *Instit. Theol. dogm. Lib. IV. cap. II. §. 39.*

(62) *Ioanne gratiae vniuersalis vindice*, a F. A. LAMPPII *contortis interpretationibus vindicato, Dissert. Exegetico theologicarum Triadis pag. 10.*

Et singulis hominibus miseriae, ex qua per diuinam benevolentiam eripiendum erat; per credentes autem eos, qui actu saluantur, quem admodum per incredulos eos, qui omnia in Christum fiducia damnantur. 2. Cor. V, 19, reconciliatio mundi per Christum conuenitur cum munere reconciliationis & officio Apostolorum. Ex quibus cum hoc ad omnes homines se extendat, secundum Christi verba, Marc. XVI, 15: *Profecti in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae; nec illam debemus arctioribus includere limitibus.* Latius, ait, WOLFIVS (63) eam (vocem κόσμος) patere Et vniuersum hominum genus complecti, vel ex eo patet, quod Apostolus, qui versu 20, ad praediconium suum Euangelicum prouocat, praediconem egerat inter Corinthios Et alias, non solum aduersus Gentiles, sed Et Iudaeos. Quid denique de 1 Ioan. II, 2, dicendum? ubi non vox solum κόσμος, verum etiam eiusdem epitheton ὅλος, per gradationem amplitudinis, a nobis ad totum mundum progrediens, vniuersaliter manifesto indicant. Sane dicit CALOVIUS (64), S. Ioannes non tantum adhibet generale τοῦ κόσμου, mundi nomen, quod, dicente IOANNNE CROCIO fideles Et infideles complectitur in se, Et maiorem iuxta BVLLINGERVM emphasin habet, longeque efficacius est, quam vox hominum, qua fatente RVDOLPHO GVALTHERO in h. l. uti voluit Apostolus, ne aliquem a Christi merito exclusum putaremus: sed Et additur vniuersaliter nota, ὅλος τοῦ κόσμου, ne id aliquos solum e mundo concernere arbitremur, sed ut omnes ex aequo homines in mundo per Christum propitios crederemus. Neque id solum, sed procedit quoque, d. Ioannes a fidelium commemoratione ad vniuersum genus humanum, admodum luculenta ampliatione, non pro nostris tantum peccatis seu fidelium, sed pro totius mundi, vel omnium hominum peccatis. Iis igitur hoc dictum adnumerandum erit scripturae locis, quae plenam conuictionem adferunt, nec detorsionem quandam facile admittunt: Rem omnem conficit, inquit D. BVDDIVS (65), nec vllam admittit exceptionem, Nec

(63) *Curis Philol. Et Criticis ad h. l. pag. 614.*

(64) *Bibliis illustr. N. T. To. II. ad h. l. pag. 10606.*

(65) *Institut. Theol. dogmat. Lib. II. cap. 11, §. 39.*

Nec enim profecto per ὅλον τὸν κόσμον, totum mundum, soli electi intelligi possunt. Immo si intelligas, sensus plane ineptus ex hisce verbis resultaret: non pro nostris seu electorum tantum, sed etiam pro electorum. Denique subiiciant, quosdam scripturae locos, quibus diferte legitur, Christum satisfacisse quoque pro iis, qui actu damnantur, ad Rom. XIV, 15: Ne esca tua illum perde (ne occasione praebet, ut aeternum perdatur, ita enim vox graeca in N. T. frequenter adhibetur, nec lenius hic reddenda est iuxta vers 20.), pro quo Christus mortuus est. Idem restantur verba I Cor. VIII, 11; ita super tua cognitione (qua abuteris fratrem offendens) infirmus frater peribit, pro quo tamen Christus mortuus est. 2 Petr. II, 1: Inter vos etiam erunt falsi Doctores, qui introducent haereses exitiales, etiam Dominum, qui illos mercatus est abnegantes, adferentes sibi ipsis celere perniciem. ad Hebr. X, 29: Quanto putaris acerbiore supplicio dignus censetur, qui Filium DEI conculcarit & sanguinem foederis, per quem fuerat sanctificatus, profanum duxerit, & spiritum gratiae contumelia adfecerit? Quid dictis hisce clarius esse poterit, quae aperte docent, Christum & pro iis satisfacisse, qui actu pereunt. Si vero pro iis satisfacit, negari nequit Christi satisfactionem, (quae enim pro electis facta est, vtrinque conceditur.) vniuersalem, vel pro omnibus & singulis hominibus factam esse.

§. XXIII.

Impossibile quidem est, ut hic sensus tot tamque apertorum scripturae dictorum lectori non pateat, immo vltro se offerat, eique satisfactionis Christi vniuersalitatem quasi inspiret; sed CALVINO Reformati videntibus oculis non vident, nec diuino verbo aut veritati locum dare volunt. Vocem omnes adciipiunt pro generibus singulorum; mundum pro electis, vniuersalitate electorum vel gentilibus; dictis, quae redemptionem eorum, qui pereunt, loquuntur, longe alium tribuunt sensum, de quo tamen ipsi dissepunt. Nonne maiori homines veneratione DEum eiusque verbum prosequi deceret? Nonne vereri deberent, tanto numero, tantae euidencia proposita scripturae testimonia corrumpere? Quod

si duae cohortes, tenentes aliquod castellum, quae bis mille & supra conficiant, a fide & obsequio deficerent, omnesque rebellionem concitarent; Princeps vero atrocis criminis veniam offerret omnibus, eamque litteris publicis siue scriptis, siue impressis, sua manu ac sigillo munitis confirmaret, adiecta declaratione, se integris his cohortibus ambabus ignoscere, omnesque in gratiam recipere: refractarios autem, qui veniam oblatam respuant, capite plectere vellet. Quis sanae mentis homo dixerit, hoc decreto non omnibus ac singulis indulgentiam promitti: sed tantum generibus singulorum; optimis, peaeantissimis, fortissimis; poenae comminationem, contemtoribus veniae oblatae, decretam longe aliter adciendam esse? Peruasissimus sum, aequissimos quosque existimatos esse, sinistra eiusmodi interpretatione, gratiosissimi Principis clementiam laedi, eiusque edicto manifestam vim inferri. Quis aliter pronunciauerit de hominibus, qui DEI eloquia adeo dilucida, instituto inaudito obscurare audent? Num homines, qui s. codicis *Deo reuelata* credunt, in eum, eiusque autorem grassari sustinent? Obiiciunt, his dictis videri inesse vniuersalitaem, sed vere non inesse. Esse hinc illa secundum analogiam fidei interpretanda, vel potius secundum systema arbitrium siue praeconcepas opiniones, adcienda. An hoc interpretationis nomine dignum est? Qui rite vult interpretari, eum oportet scriptoris sensum quaerere & adeptare. Vbi vero eum deprehendet, nisi in verbis, ex quibus ille efferri debet sensus, non autem in illa inferri. Quid autem est inferre, si non hoc, quando vocabulis & phrasibus veri significatus non relinquuntur, sed alii conquiruntur, qui hypothesebus praeconcepis respondeant? qua ratione eiusmodi exegesis, quam CALVINIANI in tam arduo fidei articulo instituant, excusabunt? Palliare eam se posse, putant, urgentes v. g. Scripturae dicta, quae non de omnibus, sed multis loquuntur: iuxta haec explicanda esse reliqua, quae satisfactionis vniuersalis mentionem faciunt. Vetus illi cantilena, quae per saecula ferme duo, continuo repetitur, etsi pridem explosa sit! IOA. IACOB WALDSCHMIDT, Pastor. Hassus, qui octogenarius, se D. IOACHIMO LANGIO opposuit, a dictis *Matth. XX, 28,*
cap.

cap. XXVI, 28, initium facturus, scribit (66): *Viele werden allen entgegen gesetzt; denn da Christus sagt: Er gebe sein Leben für viele, so sagt Er ja auch in denselben Worten deutlich: Er gebe sein Leben nicht für alle, sein Blut werde nicht für alle vergossen.* Ad haec regero: Non difficile esse erronea dogmata ex SSera emulgere, si quis locis minus claris abuti, iisque se occultare cupiat, prout tot monstrosa capita ineptis & paradoxis opinionibus, in quarum gratiam ad s. litteras se receperunt, comprobant. Sed num pauca obscuriora dicta, plurimis clarioribus merito opponuntur? Nonne sanae interpretandi methodo congruit, loca obscuriora ex clarioribus explicare? sed ipsa haec exceptio, nullius est momenti, & nec ex ratione nec scripturae usu vindicari poterit. Longe falsissimum est, multos simpliciter denotare non omnes. Si addatur vox: *tantum*, quae tamen in fonte non adparet, alia est ratio. Multi designare possunt omnes, si omnes multitudinem quandam conficiant, nec de paucis aut quibusdam intelligantur. Si v. g. nauis quaedam multis hominibus onusta submersa fuerit, recte simul dixeris: omnes & multos periisse. Locum maxime obtinet haec dictio in oppositione, qua multi paucis vel nonnullis opponuntur, v. g. *Matt. XX, 16*: Multi sunt vocati (i. e. insignis est numerus vocatorum, cum omnes a mane [ad horam] vsque undecimam vocarentur); sed pauci tantum (ex illis multis seu omnibus) sunt electi. Eadem ratione merito explicat D. SEBAST. SCHMIDIVS verba *Matt. XX, 28* (67), concludens: *Ita πολλοι multi usurpari solet, ubi oppositio esse solet, inter unum vel paucos & inter multos: sicut & in nostro loco est, inter unam animam Christi & homines, qui ingens multitudo sunt.* Hinc in SSera non inusitatum est, ut multi adhibeantur pro omnibus, ubi, non repugnantibus CALVINIANIS, omnes intelligendi sunt, v. g. omnes lapsi sunt, qui & multi dicuntur *Rom. V. 15. sqq.* In omnes partes se versat WALD-SCHMIDT, ut ex angustiis hinc; quibus inclusam se sentit, e-

(66) In der Heilsabmen Gnade Gottes aus der heiligen Schrift vorgestellet, mit Verweisung der so genannten allgemeinen Gnade, pag. 13, sqq.

(67) Collegio Biblico postor. pag. 69.

uadat, ita v. g. *comma 19, explicat (68): Wie durch eines Menschen Ungehorsam viele Sünder worden sind (die wirklich verdammt werden, quasi lapsus Adami sit causa vltima actualis damnationis, quod Reformatus facilius, quam Lutheranus secundum Scripturam dixerit), also auch durch eines Gehorsam werden viel gerechte (die wirklich zum Leben und der Seeligkeit gelangen).*

§. XXIV.

Improbatur CALVINO Reformatis haec satisfactionis vniuersalitas, quam ex SSa adhuc probauit, & in simul ab eorum exceptionibus aduersus SSae dicta vindicauit. Quare omni animi nisu contendunt, vt particularitatem istius adferant. Recentissime id praeter ceteris ambo illi Helueticorum Theologi Philosophici egerunt, vt, iactata methodo demonstratiua, sententiae suae pondus addant. Haud pauci enim sibi falso hodie persuadent, quicquid methodo demonstratiua proponitur, firmissimo niti talo. Etsi vero ea, quae vere demonstrantur, fallere nequeunt; methodus tamen in se nulli opinioni certitudinem adfert, quam extra methodum a suis principiis non habet. Glaucoma hoc est, quo nisi minus exercitati in consensum rapiuntur, &, cum principia dispersa adpareant, lector impeditur, ne paralogramos animaduertat, & fucum demonstratiuae methodi a demonstratione discernat. Quicquid Dn. WYTTENBACHIVS, a quo incipiam, proponit, ad tria momenta reuocari potest. Primum duplicem sistit probationem demonstratiuam ex principiis antea positis & per librum dispersis. Deinde inuidebde ostendere tentat, ex satisfactione vniuersali fluere absurda. Denique ex codice sacro, qui vltimo demutu loco & in Scholio adiicitur, excitat nonnulla loca. De singulis separatim tractabo.

§. XXV.

Gemina est demonstratio WYTTENBACHII, & prior, omissis §. §. adlegationibus, ita se habet (69): *Non satisfecit Christus*

(68) l. c. pag. 22, 23.

(69) *Tentamine Theol. dogm. To, II, §. 960, pag. 795.*

stus pro omnibus & singulis hominibus: etenim satisfactio non fuit nisi actualis praestatio sponsonis ipsius, ac ideo latius quam haec se non extendit, iam vero non pro omnibus spondit. Argumentatio huc redit: Pro quibus Christus non spondit, pro iis non satisfecit; Atqui Christus pro omnibus non spondit, Ergo. Maior probatur: Quia satisfactio est praestatio actualis sponsonis ipsius. Minor propositio, quae in primis notanda erat, probatur adlegatis §. §. 454 & 463. Priori adstruitur (70), Patrem debuisse a Filio petere reconciliationem electorum, ideoque ei proemium vel mercedem promississe; Filium autem id non potuisse non in se suscipere: Pater non potuit non a Filio petere, ut placamentum pro electis suo tempore faciat, eique mercedem promittere, & Filius non potuit non id in se suscipere. Probatio sequens est: Cum DEus voluerit quosdam homines a poena liberare, quod Ratio diuinabat, idque sibi proposuerit in decreto electionis, quod ad gloriam faciebat, liberatio autem illa ob iustitiam Diuinam sine placamento fieri non potuerit, & iustitia huius postulata propugnare competat Patri ut primae personae, placamentum vero idoneum non reperiri potuerit, nisi apud Filium suum ut personam Diuinam, non potuit non a Filio petere, ut placamentum faciat, Psal. 40. 7. Es. 42. 7. Quod cum labor sit, labori autem conueniat merces, mercedem Filio non potuit non promittere Pj. VIII, 6. 7. Es. 53. 11. quippe hoc conuenit Sapientiae ipsius & iustitiae remuneratoriae; Filius vero ob id ipsum, quod petitio haec faceret ad gloriam Diuinam, & ipsi proposita fuerit merces illa pro motivo, per quod voluntas inclinatur, non potuit aliter, quam voluntario petitionem Patris de placamento praestando in se suscipere Psal. 40. 8. 9. Subiecta adnotatione explicatur in quo merces consistit? nempe partim in eo, ut fieret Rex electorum, ac hi peculium ipsius & haereditas; partim in potestate hostes suos & electorum coercedi. Nernus argumentationis hic est: Si DEus quosdam homines a poena voluit liberare, sequitur Patrem quorundam tantum reconciliationem a Filio desiderasse, & illos in mercedem ac haereditatem ipsi promississe; Filium vero non nisi pro hisce paucis spondisse. Qui.

(70) l. c. To. I, §. 454, pag. 367. sq.

Quilibet demonstrationem antecedentis legere aucter, seu qua ratione perfici queat, DEum voluisse nonnullos tantum a poena liberare. WYTTENBACHIVS ablegat nos ad rationem (§. 89 & 90.); vbi vero praeter possibilitatem nil legitur: *possibile esse, hominem a poena liberari, & DEO patere modum, quo liberatio a poena fieri debeat, & eam procurare velit.* Nullatenus autem diuinare possum, qua ratione ex negatione repugnantiae absolutae, thesis, quae disputatur, scilicet Patrem quosdam solum homines a poena liberatos cupiisse, profluat. Melius fecisset WYTTENBACHIVS, si de hoc mysterio rationem conticescere iussisset. Pariter recipit se ad decretum electionis §. 427, vbi dicitur: *Decretum DEI quatenus versatur circa statum hominum, quem subituri sunt post hanc vitam, siue felicem siue infelicem, dicitur praedestinatio, & quidem praedestinatio ad statum felicem dicitur decretum electionis, ac tunc DEus dicitur hominem elegisse, ad statum infelicem autem decretum reprobationis, ac tunc dicitur DEus hominem reprobasse.* Rationem esset sequens: Si DEus alios ad vitam aeternam, alios ad mortem aeternam praedestinauit, sequitur vt DEus quosdam homines a poena liberare voluerit. Atque haec petitio principii tandem arduam illam conficit probationem! In posteriori (71), demonstrandum est, non pro omnibus placamentum Patrem petiisse, & Filium promississe. Probatio haec est: *Pro iis, qui non scripti suere haeredes, Filius in pacto aeterno, placamentum non promiserit oportet, & Pater id ab eo non petierit: etenim cum Testamentum gratiae nitatur pacto inter Patrem ac Filium, & versetur circa ipsas personas nominatim designatas, hique sint electi, seu scripti haeredes, pro quibus Pater placamentum petit a Filio. Hic autem promissit, oportet Pater pro iis, qui non haeredes scripti, id non petierit, & Filius non promiserit &c.* Argumentum hoc erit: Pro quibus Pater placamentum non petit, pro iis Christus id non promissit; Atqui Pater petit non pro omnibus, sed pro electis tantum, placamentum, Ergo. Minor probatur: Quicumque non sunt scripti haeredes, pro iis placamentum nec Pater petit, nec Filius promissit; Atqui non omnes, sed electi tantum scripti sunt haeredes. Ergo.

Ergo. En demonstrationem insignem ! quae sua quidem mole premit, sed nulla virtute pollet. Si cuncta in summam contraho, haec erit: DEus quosdam (electos) ad vitam, alios (reprobos) ad mortem aeternam praedestinavit; ergo quosdam tantum a poena liberare voluit; ergo pro illis tantum Pater debuit placamentum petere, eosque Christo in mercedem addicere, & Christus pro illis tantum placamentum dare, eosque in mercedem adipisci debuit; ergo pro quibusdam (haeredibus) Pater placamentum petiit tantum, Filius spondit; Ergo Filius non pro omnibus spondit; ergo nec pro omnibus satisfecit. Generatim, ut haec perstringam

1) Vultur WYTTENBACHIVS formula, quae *Calvino - Reformatis* quidem familiaris, sed nec SSae, nec analogiae fidei congrua est, DEum nempe alios ad vitam, alios ad mortem praedestinasse. Alios, fateor, DEus elegit vel praedestinavit; alios reproboavit; sed electos, tantum praedestinavit, reprobos non item. Neminem enim ad damnationem praedestinavit. Exinde namque sequeretur, partim DEum intendisse plerisque damnare, cum tamen Paulus *I Thess. V, 9*, doceat, DEum nos non constituisse ad iram, sed ad salutem obtinendam per Dominum nostrum IESUM Christum; partim quia destinatio ad finem & media simul fit, tam reproborum damnationem, quam peccata & incredulitatem praedestinata esse, quod cum diuina sanctitate manifeste pugnat.

2) Quando scribit: *DEus quosdam tantum a poena liberare voluit*, ambigue loquitur. Si sensus sit, DEum voluntate antecedente nonnullos tantum intendisse liberare, assertio partim fallit, quia DEus non vult ullos perire, sed omnes ad respiciendam reuerti *2 Petr. III, 9*; partim ex decreto electionis & reprobationis probari nequit, quod voluntatis consequentis est, cum intentio liberationis ad antecedentem spectet. Nos *Euangelico - Lutherani* concedimus electionem paucorum; negamus vero inde sequi: DEum noluisse plures quam hos fieri saluos. Si vero hic verborum sensus sit, DEum voluntate consequente seu decreto electionis tantum quosdam (finaliter credentes) a poena actu liberare decreuisse; thesis quidem vera est, sed non cohaeret cum sequentibus, nec exinde probari potest, placamentum, quod Pater petierit ac Filius promi-

H

serit

serit, ad quosdam tantum respicere. Hoc enim est actus voluntatis antecedentis, qua DEUS vult, quosuis homines seruari, & ad agnitionem veritatis venire i *Tim. II, 4.* Addit, vt probet, DEum quosdam tantum voluisse liberare a poena, *constitutum hoc esse in decreto electionis, quod ad ipsius gloriam faciebat (72).* Lubens equidem concedo, quod decretum electionis vergat ad laudem gloriose diuinæ gratiæ *Eph. I, 6;* sed electionis decreto constitutum esse, qui & quot redimi debuerint, manifesto verbo DEI contrariatur, & principium petit.

3) Patrem initium fecisse, & petiisse, & Filium consensisse, sunt coniecturæ, quas equidem non simpliciter reiicio, sed quatenus in erroris præsidium adlegantur, merito repudianda erunt. Quo id argumento vnquam probauerit? Non dicam de illo necessitatis iudicio: *non potuit non,* quod non sine restrictione & de solis rationibus conuenientia, quæ præter SScræ in mysteriis parum roboris habent, intelligendum est; ne diuinis consiliis libertas adimatur, & ad deuia SOCINIANORVM descendatur, DEum sine satisfactione hominibus ignoscere debuisset, quia is totius alias generis humani iacturam fecisset. Solummodo quaero, vbinam scripturæ decantatum illud *Reformatorum,* quod tantopere vrgent, principium: *Pater petit primo, occurrat?* Dicit: *Iustitiæ postulata propugnare competit Patri, vt primæ personæ.* Nonne etiam Filio & Spiritui S., qui eandem numero cum Patre iustitiam habent & possident? Sed inuerram rationes: Si Pater in concilio Trinitatis vindex & iuris propugnator fuit, sequitur, vt ipse non coeperit petere placamentum, sed Filius initium fecerit. Crediderim pari, si non maiori, eos niti fundamento, qui hoc Filio exordium deferunt. Filio primas tribuere partes, D. NEVMANNVS (73) nullus dubitauit; ita vt ille quasi auspicatus, irato DEO gratiam opponens, redemptionis pretium obtulerit; Pater autem meritum Christi gratiose intuens, beneuoluntatem erga genus humanum exseruerit adfectum. Et tandem Spiritus S., particeps consilii & amoris in salutem humani gene-

(72) *l. c. To. I. §. 454. pag. 368.*

(73) *Disp. de fundamento beneuolentiæ DEI vniuersalis.*

generis gratiose conspiravit. Sed lubet impraesentiarum ἐπέχει
eligere, &

4) πᾶσιν ψευδός notare: *Pater tantum petit pro quibusdam hominibus.* Modus loquendi, qui nec quoad verba, nec quoad rem in scriptura reprehenditur. Probatio vero autoris forsitan ita connectenda erit: Si Pater Filio promisit mercedem; sequitur, ut Pater tantum pro electis petierit. Maior probatur, quia merces haec sunt electi, C. risti regnum, peculium & haereditas. Vocabulum merces equidem, ut biblicum, lubens admitto: sed non nisi in sensu metaphorico, ne θεανθρώπων nostri gloriae aliquid derogetur, qui mercedem quasi a promittente precibus impetrare debuit, quam suo sibi iure adferere poterat, cum ecclesiam suam proprio sanguine sibi adquisiverit *Actor. XX, 28.* Mercedem autem ad electos restringi debere, quam maxime fallit, sicuti & quicquid de regno gratiae dictum est, perperam ad gloriae regnum trahitur. De ampliatione enim regni gratiae cum *Psal. II, 8, 9,* tum *Esa. LIII, 11, & 12,* agitur, quod non simpliciter, prout in V. T. to terrae Iudaeae finibus circumscriptum, permansurum sit, sed per totum mundum explicari, & ad gentes etiam extendi debeat. Quis per fines terrae *Psal. II, 8,* quosdam electos designari, credet? qui secundum ipsam vocis potestatem, denotant totum terrarum orbem ad ultimos usque ipsius fines, vel totam terram habitabilem, quousque ea tandem siue mari, siue desertis, montibusque terminatur, adeoque intra suos hosce terminos concludit uniuersum genus humanum, ut recte D. GEIERS (74) ait. Comparetur modo, praeter alia dicta, cum iis, *Psal. XXII, 28* sqq, qui a WYTTENBACHIO forsitan studio omissus est, quia aperte satis ipsi contradicit: *Recordabuntur & conuertentur ad Iehouam omnes fines terrae; & incuruabunt se coram te omnes familiae gentium.* Quoniam Iehouae (est) regnum ipsum, & dominium habet in gentes. Haec adhesio gentium *Gen. XLIX, 10,* haereditas & possessio dicitur, quia plenum in illos dominium Messiae competit, eosque possidet ipse, tanquam sibi destinatos subditos sensu generali, ut pios in gratiam recipiat,

H 2

impios

(74) Comment. in Psalmos ad *Psal. II, 8,* pag. 27.

impíos vero poenis adficiat; minime vero sensu speciali, acsi omnes & singulos ad aeternam gloriam actu deducturus sit, quamvis id serio intendat. His praestructis nunc

§) Responderi poterit ad argumentum: Quicumque non sunt haeredes scripti, pro iis Christus non spondit. Redit enim res ultimo ad aequiuocationis vitium. Vox enim haereditatis accipitur vel sensu *generali* pro iis, qui ad regnum gratiae pertinent, saltem voluntate antecedente & secundum gratiosam DEI intentionem, h. e. omnibus hominibus; vel *speciali* pro iis, qui vere & finaliter credentes non solum sunt, sed & haereditate coelesti actu potiuntur h. e. electis. Qua distinctione obseruata rehero: Quicumque sensu generali non sunt haeredes scripti, pro iis Christus non spondit; Atqui omnes homines, sensu generali non sunt scripti haeredes, Ergo pro omnibus hominibus Christus non spondit. Sic maiorem largior; minorem nego. Vice versa: Quicumque non sunt scripti haeredes sensu speciali, pro iis Christus non spondit; Atqui omnes homines non sunt scripti haeredes, sensu speciali, Ergo pro omnibus hominibus Christus non spondit. Ita minor recte se habet; maior autem fallit.

§. XXVI.

Demonstratio WYTTENBACHII (75) posterior, hunc in modum sese habet: Porro Filius tanquam DEUS aeternus ipse quoque decretum electionis condidit, in eo vero comprehensa sunt ipsa etiam salutis media, pro personis designatis, ergo & satisfactionem non nisi pro personis hisce praestare voluit. Mens haec est: Si decreto electionis comprehenduntur & media & personae designatae (pauci homines, non omnes), sequitur ut Christus pro iis (paucis) tantum satisfactionem praestare voluerit; Atqui decreto electionis &c. Ergo. Maior probatur: Quia Christus ipse quoque decretum electionis condidit. Principia demonstrandi, quibus autor hic vititur, sigillatim examinabo, & quae notanda sunt, adducam. Ita consequentia sponte corruet. *Primum principium*: Filius DEI cum Patre

Patre & Spiritu S. simul decretum condidit electionis, confitetur & Lutherana ecclesia, sed addit illa: Idem, vt *Dei Spiritus*, in praeuisione & decreto DEI est causa impulsua & meritoria, adeoque antecedens ipsius decreti. *Secundum principium*: In decreto electionis comprehensa sunt ipsa etiam salutis media, nullum in §. 427, inuenit praesidium, & aequiuocationis caussa distinctiori indiget explanatione. Quanam sunt illa media? Dixerat WYTTENBACHIVS §. 434: *Homo, quem DEUS elegit, aliquid in se habuit, quod alter, quem reprobauit, non habuit, & §. 345. additur: Fidem nempe & charitatem, quae sunt §. 436, media ac conditiones salutis.* Falsum id est ratione charitatis, sed verum ratione fidei, propter quam DEUS vnice nos elegit 2 *Theff. II, 13*, & saluat *Matth. X, 22, Marc. XVI, 16*. Qua ratione autem haec media in electionis decreto comprehenduntur? Si hoc tantum WYTTENBACHIVS inuenere velit, DEUM ab aeterno decreuisse electo, non solum aeternam vitam, sed & in tempore fidem & vires sancte viuendi dare, non aduersabimur. Quodsi autem verba exclusiue adicienda sint, quasi DEUS non aliis, nisi qui ab aeterno electi sunt, fidem largiri velit, prout voces: *pro personis designatis*, indicant, ita vt ceteris ne offeratur quidem fides, multo minus, etiamsi non resistant, in ipsis efficiatur, pugnat hoc manifesto cum verbo diuino; Fidem exhibet DEUS omnibus *Actor. XVII, 31*. Porro comprehendendi possunt media in decreto electionis vel antecedenter, vel consequenter, prout Reformati loquuntur. Priori sensu admittimus, quia DEUS priusquam, nostro concipiendi modo, decretum formauit, ad finalem fidem, num adsit, respexit. Sed & hic verborum sensus esse potest: DEUS formauit electionis decretum absolute, sine respectu fidei finalis: formato autem illo decreto ex mero beneplacito, insimul constitutum est, vt electi tanquam effectum & fructum electionis adicipiant fidem, ad quam DEUS in executione decreti ac saluatione respicit. Hanc WYTTENBACHIO cum ceteris *Caluinianis* sedere sententiam, quilibet facile coniecit. Nec ipse id dissimulat §. 437, scribens: *Fides ac sanctitas veniunt ex praedestinatione*, & §. 438, addens: *Decretum electionis est absolutum; etenim DEUS hominem elegit, non tantum ad salutem, sed & ad fidem sanctitatemque, quae*

Sunt media ad salutem, adeoque elegit tam ad finem quam ad media, quod est absolutum. Quantopere vero id pugnat cum scriptura f., secundum quam DEus electionis decretum formavit respectu fidei praeuisae? sed antecedens actum, non potest esse effectus & fructus actus. Ex data hac explicatione nunc facile colligitur, minus recte procedere hanc auctoris consequentiam: Si decreto electionis comprehenduntur & media & personae, sequitur, ut Christus non pro omnibus satisfecerit. Quae hunc habitura esset sensum: Si DEus simul decrevit & quasdam tantum personas eligere, & his in tempore fidem largiri, sequitur ut Christus pro his tantum, non omnibus satisfecerit. Sed nunquam recte concludet, nisi addatur: *nec DEum etiam reliquis media vel fidem offerre,*

§. XXVII.

Perpexit haec Dn. WYTTENBACHIVS, ideoque deductionem ad absurdum adiecit hanc: *vel ponatur, scribit, quod pro omnibus satisfecerit, tunc aut sciuit, quinam satisfactionem accepturi essent, nec ne? utique sciuit, -- quod si iam pro iis satisfecerit, quos sciuit satisfactionem repudiaturus, frustranei quid fecit, id vero dici nequit, ergo nec quod pro omnibus satisfecerit.* Argumentum hoc est: Si Christus pro omnibus satisfecerit, etiam iis, quos sciuit satisfactionem repudiaturus esse, sequitur, ut frustranei quid fecerit. Sed Christus frustranei quid fecisse, dici nequit. Ergo. Antecedens ut prober, prouocat ad §. 269, ubi dicitur: *DEus nil frustra agit, quoniam sapiens nil frustra facit, quod est contra rationem sufficientem agere.* Num haec probatio autem scopo auctoris sufficiat? alii indicent. Videntur mihi tamen Domini *Catuno-Reformati*, in primis Philosophici eorum Theologi, haud parum fiduciae in hoc argumento collocasse, quoniam id omnes vrgent, & plus simplici vici reperunt. Fateor autem, me id a via, qua incedo, haud dimorurum esse, etiam si illud reuellere non possem; quia oppositum eius, quod inde colligi debet, euidenter ex diuino verbo disco. Scio, me ne Cosmologiam quidem naturalem perfecte cognoscere, multo minus de Hierarchia supernaturali, penitus inuestigata, gloriari, & sapientissima
DEI

DEI consilia, praesumptis rationibus sufficientibus dimetiri, audeo. Credo interim & hunc arctem debellari posse. Verum est, quod vulgo dicitur: Sapiens nil agit frustra; sed sano sensu. Nemo prudens agit frustra: suscipit aliquid sine causa impulsiva: intendit sua actione certum quendam finem, vel plures etiam fines. Vnius enim rei plures possunt esse fines. Quando id facit, non agit frustra. Minime vero huc necessario pertinet, ut agens finem suum consequatur, vel omnes, quos sibi praestituit, fines actu obtineat, quia id in viribus eius haud positum est, nec ille pro suo arbitrio exitum determinare potest, v. g. qui studiis diligentem operam navat, eum incitat & accendit amor discendi vel fida & constans suorum exhortatio, tanquam causa impulsiva; intendit is tanquam finem, ut DEO & rei communi inferuiat, munusque aliquod obtineat, & quicquid ad sustentationem futuram prodest, sibi adquirat. Si ita cogitet, agit sapienter, non frustra. Accidere vero potest, ut nec copiam publicum emolumentum promouendi, nanciscatur, nec muneri admoueat, sed, felici successu destitutus, tenuem miseramque vitam agere cogatur. Num ideo illum insipientem vocabimus, qui frustra tempus in studiis consumserit? Ad DEum haec facile adplicentur. Ille nunquam agit sine rationibus sapientissimis, tanquam causis impellentibus, nec absque finibus. Agit ergo sapienter, & non frustra. Quia vero cum homine, tanquam machina, secundum absolutam potentiam agere non vult, homines autem ipsi plerumque reluctantes, sapientissimum ducem sequi detrectant, finem, quem sibi praefixerat, non consequitur. Quis vero ausit, ipsum ideo tanquam insipientem, qui frustra agat, adculare? Instas forte, ingens adesse discrimen. Hominem ignorare, quae futura sunt; DEum vero distincte cognoscere, num finem suum obtenturus sit; nec ne? Respondeo: Nonne DEO plures possunt esse fines, quorum vnum alterumve quidem ob hominum reluctantiam non obtinet; sed nihilominus alios adsequi potest. Nos illos haud cognoscimus, nisi quatenus nobis reuelari sunt, multo minus omnes comprehendimus vel perferutari possumus. Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis ei fuit a consilio? *Rom. XI, 34.* Nonne hinc insipiens esset, qui diceret: DEum agere frustra

fra & insipienter, quia illum finem, quem mihi concipio vel ex reuelatione didici, non obtinuit? Quam insipienter igitur agunt, qui ita concludunt: Non omnes satisfactionem Christi fide adeptant; ergo frustra DEus fecisset, si ad omnes eam extendisset, cum tamen id praeuiderit. Constatne inter nos, DEum in Filio *Φιλαδέφωπιαν* vniuersalem manifestare, & de serio salutis nostrae aeternae studio suo nos conuincere voluisse? Porro id egisse, ut nos reddat *ἀναπολόγητους*, si tantam neglexerimus salutem? *Hebr. II, 2;* & tanti adfectus demonstratione nos admoneat, ut, abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, iuste & pie viuamus *ad Tit. II, 11, 12.* Vtlerius progredi & imperferuabilem diuinae sapientiae abyssum rimari, non sustineo.

§. XXVII.

Ad dicta f. codicis, ad quae Dn. WYTTENBACHIVS prouocat tandem deuenio. Tria tantum in scholio nude notantur. Philosophicis enim Theologis scriptura leuioris ducitur. Primum occurrit *Ioa. X, 14, 15.* *Ipse dicit*, scribit autor, *quod non nisi pro Ouibus vitam ponat, quas noscat.* Toties ad hanc obiectionem iam responsum est, ut pauca addere sufficiat. Primum corrumpit WYTTENBACHIVS, Saluatoris nostri verba, iis inferens, quae ab illis absunt: *non nisi.* Oratio Christi: *pono vitam meam pro ouibus, non aequipoller WYTTENBACHII propositioni: Pono vitam meam, non nisi pro ouibus meis.* Prior est illimitata; posterior restricta & exclusiua, & hunc seum fert sensum: Illi, qui meae oues non sunt, non pertinent ad eos, pro quibus vitam meam pono. Sine dubio intelligit WYTTENBACHIVS per oues, electos. Cur non omnes? Nonne omnes homines adfamilantur ouibus? *Esa. LIII;* omnesque peccatores, qui extra statum gratiae viuunt, oues vocantur? *Matth. X, 6, 1 Petr. II, 25.* Postulatne simile, quo Christus se tanquam bonum Pastorem sistit, ut homines oues vocaret? Nonne diuinus vates praedixit, ipsum, sicut pastor totum gregem suum, oues suas, omnes homines, tanquam Messiam pascere, tueri &c. velle *Ezech. XXXIV, 11. sq. comm. 16.* Sed, ait WYTTENBACHIVS, hic esse sermonem de ouibus, quas Christus nouerit. Cur autem

tem

tem coniungit duas propositiones tanquam aequipollentes, quas Christus diuersis vocabulis a se inuicem distinxit? Priori *vers. 14.* loquitur de suis, quos noscat, tueatur & quibus prospiciat; posteriori *versu 15,* loquitur de ouibus pro quibus vitam suam ponat. Sed esto, oues speciali significato hic adpellari, num ideo necessario electos significant? nonne credentes omnes hoc nomine innui possunt? Reget, hoc perinde esse, quoniam omnes credentes electi sint, & vice versa. Verum hoc ex mente quidem *Caluinianorum* dicitur, sed inuita *SSa,* quae docet, homines ad tempus credere, iterumque deficere posse *Luc. VIII, 13, 2 Petr. II, 20 sqq. ad Hebr. VI, 4 & 6, Apoc. II, 4, 5, Ezech. XVIII, 24, 26.* Dabo tandem, de electis hic agi, num propterea procedit haec consequentia: Si Christus pro electis mortuus est, sequitur, eum pro reprobis mortuum non esse. Nonne ipse restatur *Ioan. VI, 51,* carnem suam, se ipsum daturum pro vita mundi i. e. omnium hominum? si pater quidam dixerit, se filiorum indefessam agere curam, quis inde colliget, eum vxorem, domesticos & animalia sua bruta negligere? secunda probatio, quae ex *s. literis* desumitur, haec est: *Paulus dicit ad Rom. VIII 32, 33,* quod quia DEus Filium suum tradiderit, electi adulari non possint; adeoque bonum, quod ex traditione Christi in mortem redundat, ad electos restringit. Conclusionem esse fallam & Apostoli menti refragari, restantur verba: Tradidit eum (Filium suum) pro nobis omnibus. Cur autem coniungit Dn. WYTTENBACHIVS *comm. 33 sqq.* cum *traditione,* & non potius cum sequentibus: *Quomodo & cum eo nobis non omnia gratificabitur?* Illa designat acquisitionem vniuersalem; haec vero applicationem & fruitionem actualem, quae credentibus & electis, a quibus *comm. 33,* initium capit oratio, vnice competit. Posito autem priori, nonne bene cohaeret haec ratiocinatio: Si Christus se pro omnibus tradidit, sequitur vt electi, qui Christi satisfactionem sibi fide adplicant, laetari possint, quia DEus per Christum iis omnia daturus est. Ab vniuersali ad particulare recte concludimus. Paulus exemplo *sur* viam praecit, inquit: DEus est seruator omnium hominum, maxime fidelium *i Tim. IV, 11.* Num posterius tollit prius? Tertia probatio biblica desumitur a voce *Te-*

I flamen.

stamenti : Paulus Christum nominat mediatorem Testamenti *ad Hebr. IX, 15* ; at Testamenti notio inuoluit particularitatem , excluditque vniuersalitatem. §. 462, ad quam WYTTENBACHIVS se refert, nil continet, nisi haec verba : *Vbi Testamentum est, ibi non omnes participant de bonis, sed tantum quidam scribuntur haeredes.* Sed Dn. WYTTENBACHIVS debuisset, quia huic argumento tantum tribuit, prius demonstrare : 1) Vocem Διαθήκη significare Testamentum. Plurimi Philologorum negant, quia ea respondet voci בְּרִית, quae proprie foedus denotat, vt & Διαθήκη foedus innuit ; 2) Testamentum idem denotare, quod decretum praedestinationis, prout cum fidei sociis, WYTTENBACHIVS opinatur (77). Propugnant id *Caluino Reformati* eum tantum in finem, vt absolutum decretum, & particularissimum tueantur. Sed nec SSam, nec vsum loquendi in eo sibi habent praecedentes. Verum est, testamentum esse fixum, quatenus vltima voluntas est & manet, & DEI quoque decreta esse immutabilia ; num vero quoduis DEI decretum testamentum dici potest, nisi quis omnem loquendi vsum peruertere velit ? In testamento quidam constituuntur haeredes, saepe tamen omnes illi, qui ab intestato haeredes sunt : Impossibile enim hominibus est inopibus, vt omnes haeredes scribere queant. Quis ab iis ad DEum concluder, qui diues in quosuis, a quibus inuocatur *ad Rom. X, 12* ? vel ad illud testamentum, quod in sanguine Christi factum est *Luc. XXII, 20, Hebr. XII, 24, XIII, 20*, quodque tam late patet, quam sanguis Christi, pro omnibus, etiam impiis effusus *Hebr. X, 29*. Quisquis in explicatione vocis, hic rite versari cupit, non multas eum STAPFERO (78), pro captu humano vel imaginationis foecunditate, comparationes conquiret, sed primum cogitabit, SSam, vocem Testamenti adhibuisse non nisi in relatione ad sanguinem & mortem Christi, quibus id ratum est *ad Gal. III, 15-18, Hebr. IX, 15, 16, 17*. Vltra tertium hoc, qui vagatur, qui latius vocem extendit, Spiritus

S.

(77) *To. I. §. 458. pag. 370, & STAPFERVS der Grundlegung zur wahren Religion Part. III. cap. IX, pag. 334 ; die Erwählung pfleget in der heiligen Schrift oft ein Testament genennet zu werden.*
 (78) *l. c. pag. 342 sqq.*

S. intentionem relinquit, & nil probat: Dein per *Testamentum* nihil aliud innui, quam vniuersalem DEI gratiam in Christo, quae quodam respectu & maxime pactum aliquod; alio respectu testamentum refert, ita vero, vt cauta vtriusque vocabuli interpretatione opus sit (79). Quae denique WYTTENBACHIVS (80) adnectit: *E dictis id saltem patet, si veritates theologicae, in nexu perspiciantur, non posse assumi sententiam de satisfactione Christi pro omnibus & singulis, seu redemptione vniuersali; consideretur vel solum praescientia DEI infallibilis, decretum aeternum, super omnia se extendens immutabile, ex ipsis rationis principiis adstructum, & quae ei innititur, electio ad salutem, dubium supererit nullum, haud magni momenti sunt. Eo scilicet spectant, vt imbecillitati argumentorum, ex SSera depromptorum, & nexui demonstratio succurrant, h.e. systemati arbitrario, quod nec in se genuinum has veritates cognoscendi principium esse, nec secundum DEI verbum consistere potest. Quaecumque adduxit, legitimo & scripturario sensu, omnes Lutherani adprobant, & nihilo secius credunt, Christi satisfactionem, de qua, & non de electione, hic sermo est, ad omnes & singulos se extendere.*

§. XXIX.

Reliquum est, vt STAFFERI argumenta paucis tangam, quamuis in iis parum noui deprehendatur. Exponit ille (81) circa quaestionem de *satisfactionis Christi obiecto*, consensum & dissensum *Augustianorum Confessorum & Reformatorum*. Patetur *Reformatos* nobiscum, quoad hoc caput non idem sentire §. XCIX: *Reformati docent: Christum non pro omnibus & singulis, sed pro solis electis, ex*

I 2

electi.

(79) comp. Praelectoriss. Dn. M. VOLLANDI *Disp. Praefide hodierno Magnifico Dn. Pro-Rectore, D. BVRGMANNO* superiori anno habita, de *Veteri Testamento nec legali, nec Evangelico; sed paedagogico foedere*; vbi pag. 10 § 11, dicitur: *Foedus gratiae nec foederi, nec Testamento prorsus adaequari, sed alio respectu prius, alio posterius referre, atque testamentum foederale & foedus testamentarium esse, quales actus mixtos, neque ipsi L. tis insolentes esse, constat.*

(80) l. c. §. 960, Jchol. I, pag. 796.

(81) *Instit. Theol. Polem. To. V, cap. XX, §. 97. pag. 211. sqq.*

electione efficaciter vocatis ac fidelibus passiones & mortem subiisse. Eorum addit principium §. Cl: Reformati massam illam (omne genus humanum) ceu diuisam considerant in vasa misericordiae & irae, ad honorem & dedecus Rom. IX, 22, 23, 2 Tim. II, 20. In haeredes siue cohæredes Christi, & in exhæredes; in Christo datos & non datos; in suos & non suos. Idem hoc est, acsi dicat: datur decretum electionis & reprobationis absolutum, quorum illud ad paucos; hoc ad plerosque spectat. Distinguit SSera utique vasa misericordiae, quae DEUS praeparauit in gloriam a vasis irae ad Rom. IX, 22, 23; haec autem non a DEO & per absolutum quoddam decretum ad interitum praeparata sunt. Tolerat enim DEUS illa, magna cum patientia; nec DEUS vasa irae, vt antea vasa misericordiae praeparasse dicitur; sed vasa irae praeparata dicuntur, h. e. se ipsa praeparasse. Participia enim passiva, (vt probe monet WOLFIVS) (82) siue intransitiua, saepe habent significationem actiuam reciprocam. Locus 2 Tim. II, 20, nihil probare potest, sed simpliciter adfirmat, membra quaedam ecclesiae, in fide persistere, alia autem illam per peccata excutere. Dari haeredes & exhæredes, Christo datos & non datos, suos & non suos negari nequit; hi posteriores autem non ab absoluto quodam decreto, vel defectu redemptionis Christi; sed propria sua malitia proueniunt. Observatione, quam STAPFERVS subiecit, quinque rationibus sui coctus errores probare contendit. Prima haec est: Reformati aiunt: DEUM in antecessum nouisse, plurimos Euangelio non credituros, sed gratiam ipsis oblatam recusaturos esse, alios vero ne quidem legi naturali obsequium praestituros, proptereaque perituros esse. Vnde respectu utrorumque redemptoris destinatio inutilis ac frustranea fuisset. DEUM autem nihil frustra facere posse, vt vel agat sine fine, vel fini non sufficienter agat. Hoc argumentum iam supra confutatum dedi. Dn. STAPFERVS autem ei pondus addere nititur, dum tres redemptionis adducit fines, & respectu omnium redemptionem vniuersalem frustraneam fore, demonstrare conatur. Primus satis est; vt nimirum DEUS Philanthropiam ostenderet. Ad hunc vero finem, redemptionem vniuersalem inutilem esse ac frustraneam, partim quia DEI Philanthropia sufficienter declaretur per homi-

(82) *Curis Philol. & Critic. ad Rom. IX, pag. 197.*

hominum electorum salutem; partim quia nulla sit misericordia, ei offerre salutem, vbi iam antea scimus, impotentiam recipiendi eam adesse, nec propterea alterum eam amplexurum esse. Prius de tenui & exigua quadam philanthropia testatur, si quis cogiter, Christum ex *Reformatorum* sententia, paucos tantum homines, qui ceteris non praestant, non meliores, nec digniores sunt, redemisse; plurimos vero, qui nec peiores, nec indigniores sunt, ab ea exclusisse. Si mille subditi Regis cuiusdam vel Principis, ab hostibus in captiuitatem & seruitutem abducti essent, et ille viginti vel triginta eorum redimat, reliquos autem in perpetua miseria relinquat, num illi amor insignis in subditos tribui posset? Posterius aequiuocatione quadam premitur. Si illi enim, qui impotentia laborant, nec ea propter philanthropiam adceptant, haud redimendi sint, tum & pauci electi non potuissent redimi, qui eidem impotentia sua natura succumbunt. Si vero DEUS non minus ceteris quam electis, remedia aduersus impotentiam dare potest, immo secundum philanthropiam debet, profecto illa Philanthropia admodum exigua est, quae paucis illa confert, ceteris denegat. Secundus DEI finis circa redemptionem dicitur esse, vt fideles saluet. Hunc ex *Reformatorum* mente DEUM abunde consecutum esse, tradit: *Ratione electorum siue fidelium salutis, DEUM abunde finem consequutum esse, dicunt.* Inuerto autem hoc argumentum: Si DEUS omnes homines ad salutem deducere intendit, finis ille obrineri nequit, nisi per redemptionem vniuersalem, sine qua nemo saluus fieri potest. Redemptione electorum DEUS quidem consequitur finem voluntatis consequentis gratiosae; sed non voluntatis antecedentis, ad quam redemptione pertinet. Tertius finis hic esse fertur; vt ceteros, qui gratiam sibi a DEO oblatam respuerent, redderet inexcusabiles. Ad quem finem redemptio vniuersalis nil prodesse dicitur, partim quia infideles per naturae legem satis inexcusabiles fiant; partim, quia per redemptionem vniuersalem DEUS hominibus causam & occasionem praebuisset, vt eo deteriores ac miseriore fierent. Respondeo ad haec: 1) Inexcusabilitas, adaequate loquendo, finis DEI vocari nequit; sed est tantum euentus accidentarius, seu praeter DEI intentionem adcedens. Finis enim est id, quod DEUS intendit, inexcusi-

fabilitatem DEus non intendit. Supponit enim peccatum (qui non peccauit, excufatione non indiget); Si DEus igitur intendisset inexcufabilitatem, intendisset etiam peccatum, quod blasphemum est. 2) vtiq; in se inexcufabiles homines mali per legem naturae fiunt; sed quando legunt verbum DEI, in quo vniuersalem redemptorem deprehendunt, & infimal legunt & audiunt, ipsum in aliorum, non sui e mmodum, vere adparuisse, possentne excipere; qua ratione nos damnationem effugere potuimus, cum sine redemptore a nostra miseria liberari nequiuimus, sicut nec ceteri absque eo damnationem effugerunt. Si quinque personae in superiori naus parte constitutae, se inuicem inebriatae amplectantur, saltent, omnesque in mare se praecipitent, tum omnes in se sunt inexcufabiles. Si vero duae tantum mediante cymba vel laqueo quodam seruentur, & reliquis tribus hoc subsidium denegeretur, nonne habebunt, de quo conquerantur? 3) Possunt vtiq; non obstante redemptione vniuersali, plurimi deteriores fieri; sed culpa est hominum, qui illam reiiciunt; non redemptionis vniuersalis.

§. XXX.

Altera ratio haec est: Si DEus Filium suum omnibus hominibus redemptorem dedisset, adeoque omnium & singulorum hominum salutem voluntate beneplaciti vellet, ipsis etiam omnibus media siue conditionem, fidem & conuersionem dare decreuisset, adeo, vt si ea gratiae mensura, quae nonnullis conuertendis sufficit, ratione aliorum, quorum maior est durities, non sufficeret, hisce maiorem gratiae mensuram conferret, quae etiam durissimis conuertendis, eodem modo, sufficeret, quo minus duris conuertendis sufficit. Respondeo: omnes homines aequali laborare duritie, si de connata sermo est, quia omnes aequae corrupti sunt; durities vero morosa & voluntaria est inaequalis. DEus largitur singulis hominibus tantum gratiae ad conuersionem & fidem, vt quilibet posset conuerti ac ad fidem perduci; immo durities voluntaria superari. Si quis autem pertinaciter progrediatur, vterius nil proficere potest, quia alias gratia irresistibilis adhibenda esset, qua in negotiis spiritualibus DEus non vitur, nec salua hominum libertate vti potest. Concedimus lubenter maiorem

rem ac minorem dari gratiae gradus, non ratione ipsius virtutis operandi siue operationis, quae semper diuina est, sed ratione copiae & repetitionis mediorem crebrioris aut rarioris, ita tamen, vt tantum cuiilibet vsque ad finem vitae relinquatur gratiae, quo actu conuerti, aut saltem ad conuersionis media deduci possit. Tertia ratio est: *aliud Reformatorum ratiocinium a voluntate vel consilio DEI contradictorio defunctum est, quod inde nasceretur; si statueretur, redemptionem per Christum vniuersalem esse; & tamen DEum ab aeterno de vniuscuiusque hominis aeternis fatis decreta condidisse.* Excitantur hic verba IURIAEL, quae tamen ad sequentem probationem potius referenda sunt. Respondeo: Decretum reprobationis aeternum non absolutum est, sed respectuum & voluntatis consequentis, respiciens Christi repudiationem & incredulitatem finalem. Quomodo igitur illud pugnare potest cum voluntate DEI antecedente, Christum omnibus dandi, omnibusque fidem largiendi? Quarta ratio haec est: *quod eo, quo Christus mortuus est tempore, iam quatuor mille anni praterierint, quo spatio plerique utpote in atheismo constituti extra foedera positi in aeternum perierint; adeoque maior damnandorum pars iam actu poenis aeternis addicta fuerit. Atqui cum ex inferno nulla sit redemptio, non possit non inanis esse Christi, pro istis antea damnatis, passio, id quod absurdum sit; quod idem sit, acsi diceretur pro eorum vita pretium solui, qui ultimo iam supplicio adfecti sunt.* Mens paucis haec est: Si Christus pro omnibus satisfecit, satisfecit quoque pro iis, qui passionis suae tempore in inferno iam cruciabantur; Atqui hoc est absurdum; Ergo & illud. Nonne Christi ab aeterno facta promissio & passio actualis in tempore, eiusdem valoris & virtutis sunt? Si igitur dictum absonum non est, Christum promississe, se omnes redempturum esse, illos quoque, qui actu damnarentur; nec absonum, dictum erit, passionem Christi actualem pro iis quoque, qui ante actualem eius passionem iam in infernum detrussi sunt, factam esse. Largimur equidem, illos, quatenus in inferno haerent, inde non egredi, vt sanguinem Christi per fidem actu apprehendere non possunt, passionis fructum non obtinere. Solut nihilominus Christus, passione ac morte sua, in tempore tale pretium, quo & illi, si id sibi adplicare voluissent, ab orco potuissent libera

berari. Vltima ratio desumta est a defectu vocationis vniuersalis per Euangelium. *Addunt denique, vniuersali etiam opus esse Euangelii promulgatione, si vniuersalis fuerit Christi redemptio; neque enim credi potest id, de quo nihil audiuimus; nec beneficium aliquod amplecti possumus, quod nunquam nobis oblatum fuit. Atqui multi & olim extiterunt & nunc existunt Populi, quibus vniuersalis illa gratia per Euangelii predicationem latius patere non posse, quam eius oblationem, posterior autem vniuersalis non est, vnde nec prior potest vniuersalis esse.*

Respondetur: 1) Promulgationem vniuersalem, posita redemptione vniuersali, simpliciter fuisse necessariam, ipse Dn. STAFFERVS secundum propria principia adserere nequit. Fatetur enim in prima ratione, infideles per legem naturae fieri satis inexcusabiles, quod etiam verum est, quatenus vocatio indirecta vnumquemque, tam sub V., quam sub N. Tro, ad ecclesiam manducere potuit ac potest, vt euangelium ibi reperiat. 2) Necessè non est, vt in quolibet pago templa aedificentur; sufficit, vt cuiuslibet pago destinata sit aedes quaedam sacra, siue remotior, siue vicinior, ad quam aditus omnibus pateat. Praeterea autem DEUS tam benignus fuit, vt Euangelium vniuersaliter per totum orbem publicauerit in triplici illa & solemniori vocatione tempore Adami, Noae & Apostolorum facta. 3) Fuit quoque vocatio omni tempore, & adhuc vniuersalis est; non quod DEUS quemlibet hominem, vel familiam, vel prouinciam quauis hebdomade vel anno per proprios Apostolos denuo vocet, quod dissentientes exigere videntur. Hoc enim nemo in tanta hominum ingratitude a DEO desiderabit, nec inter tot, sibi maxime dissimiles, gentes fieri potest. Nonne ministro, qui inter Pontificios, in Gallia, Hispania, Italia &c, Lutheranam doctrinam praedicare sustineret, idem immineret fatum, quod Missionariis in Turcia, Persia &c. qui parum proficiunt, plurima patiuntur. Vocationis vniuersalitas consistit potius in eo, quod DEUS ab Euangelii vocatione excludat neminem, sed cuius eam lubens dare velit, dummodo se ipsum non excludat, Euangelium quod audire & discere potest, non curans vel non recipiens, vel veram ecclesiam (quae neminem vel in V. Tro, tanquam ciuitas in monte excelso constituta, vel in N. Tro, inter commercia per totum mundum propagata, latere potuit & potest,) temporalis emolumenti gratia, negligens.

§. XXXI.

Circa finem pauca adhuc verba ex eiusdem Dn. STAFFERI germanico scripto adducam (83). Exhibet is doctrinam ecclesiae Reformatae de aeterno DEI decreto ad hominum salutem ac redemptionem spectante, dicens: *Sie machen den Schluss: Da Gott dem Herrn von Ewigkeit her bewußt gewesen, welche von den Menschen würden verlohren gehen, so habe Er für diese die Begnadigungs-Mittel nicht verordnet, sondern nur für die, welche gewis würden selig werden, fintemabl sie in Ansehung der übrigen ümbsonst uez vergebens gewesen wären.* Probatio desumitur a DEI sapientia: *Sie beruffen sich, ait, auf die Göttliche Weisheit, welche erfordere, dass sich die Mittel, welche Gott verordne, nicht weiter erstrecken als der letzte Endzweck der erreicht wird.* Vtique eligit quilibet sapiens media fini proportionata, iuxta regulam fati notam: Finis est norma & mensura omnium mediorum. Sed quaeritur 1) Num quis vnam saltem, an plures fines sibi praestituerit? secundum horum indolem ac discrimen, possunt media extendi, vel vnam alteramue admittere subordinationem, qua' alias non opus esset. 2) Quis sit finis vltimus? num ille, qui vere intenditur; an ille, qui semper actu obtineretur? Si posterior intelligatur, inter homines certe non valebit, qui de eventu certi esse nequeunt, ac saepe confiteri debent, se aliud cogitasse aliud consequutos esse. Nec idem in DEO locum habere poterit, nisi per vltimum finem simul absolutum innuas, quem citra omnem conditionem aut ordinem quaerat, qualis hic non datur. Remanet igitur, media ad commodari fini, qui intenditur. Iam DEUS aliquid intendit voluntate vel antecedente, vel consequente. Prior voluntas est vniuersalis, ad quam & redemptio pertinet. Ex quo sequitur, secundum DEI sapientiam, redemptionem necessario esse vniuersalem. Ceteras rationes ab experientia *(welche anzeigen, dass Gott auch nur die äußerlichen Mittel der Gnade nicht allen und jeden Menschen mittheile, da die größte Anzahl derselben nichts von einer unmittelbahr öffentlichen Offenbahrung, und hiemit auch nichts von dem Werck der Erlösung, und von dem Heiland wissen)* & testimoniis SSae desumtas, adringere nequeo. Priorem enim iam supra feci; posterior autem in definite tantum, citra speciale dictorum adlegationem proponitur.

§. XXXII.

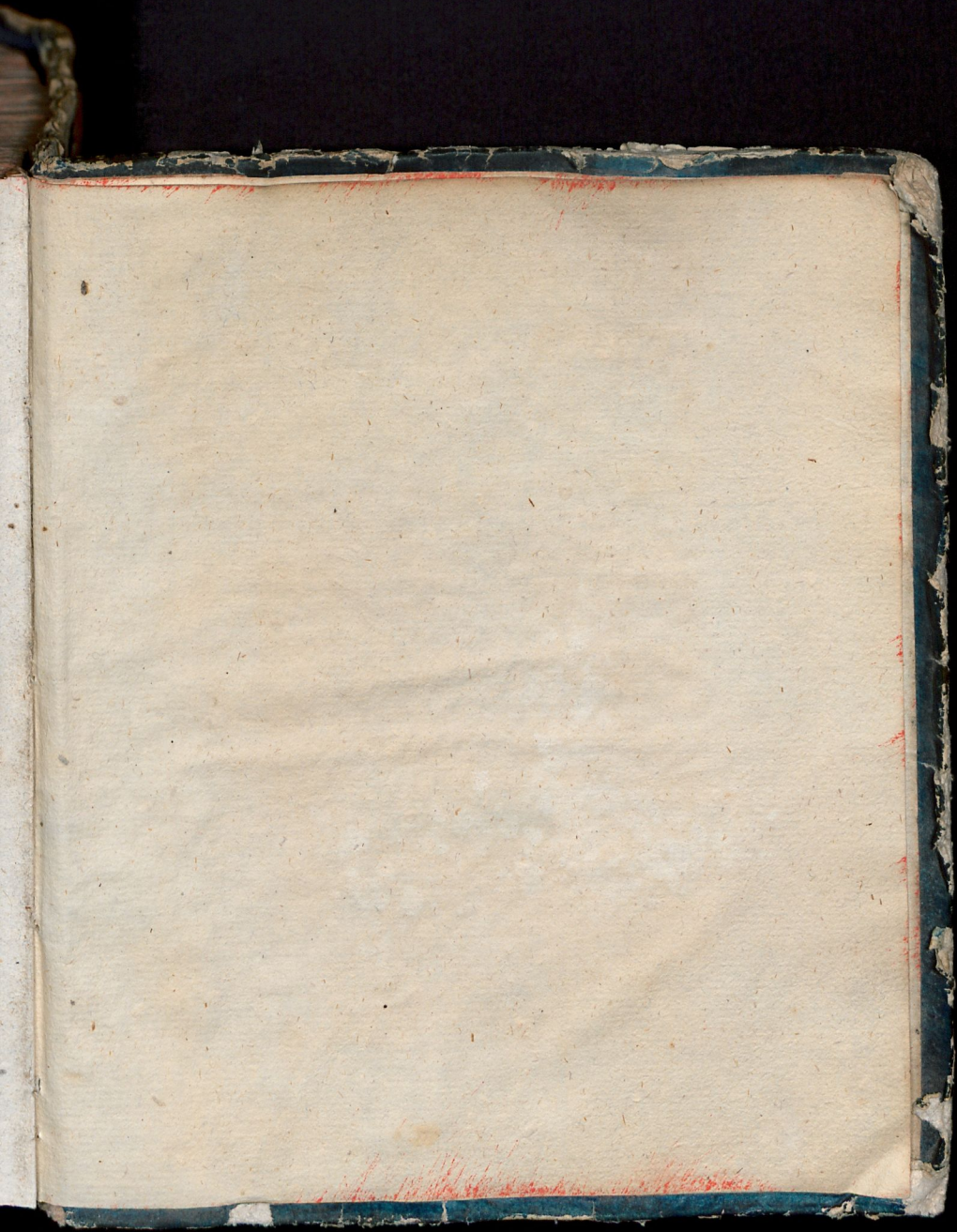
(83) *In der Grundlegung zur Christlichen Religion Part. III, pag. 37 sqq.*

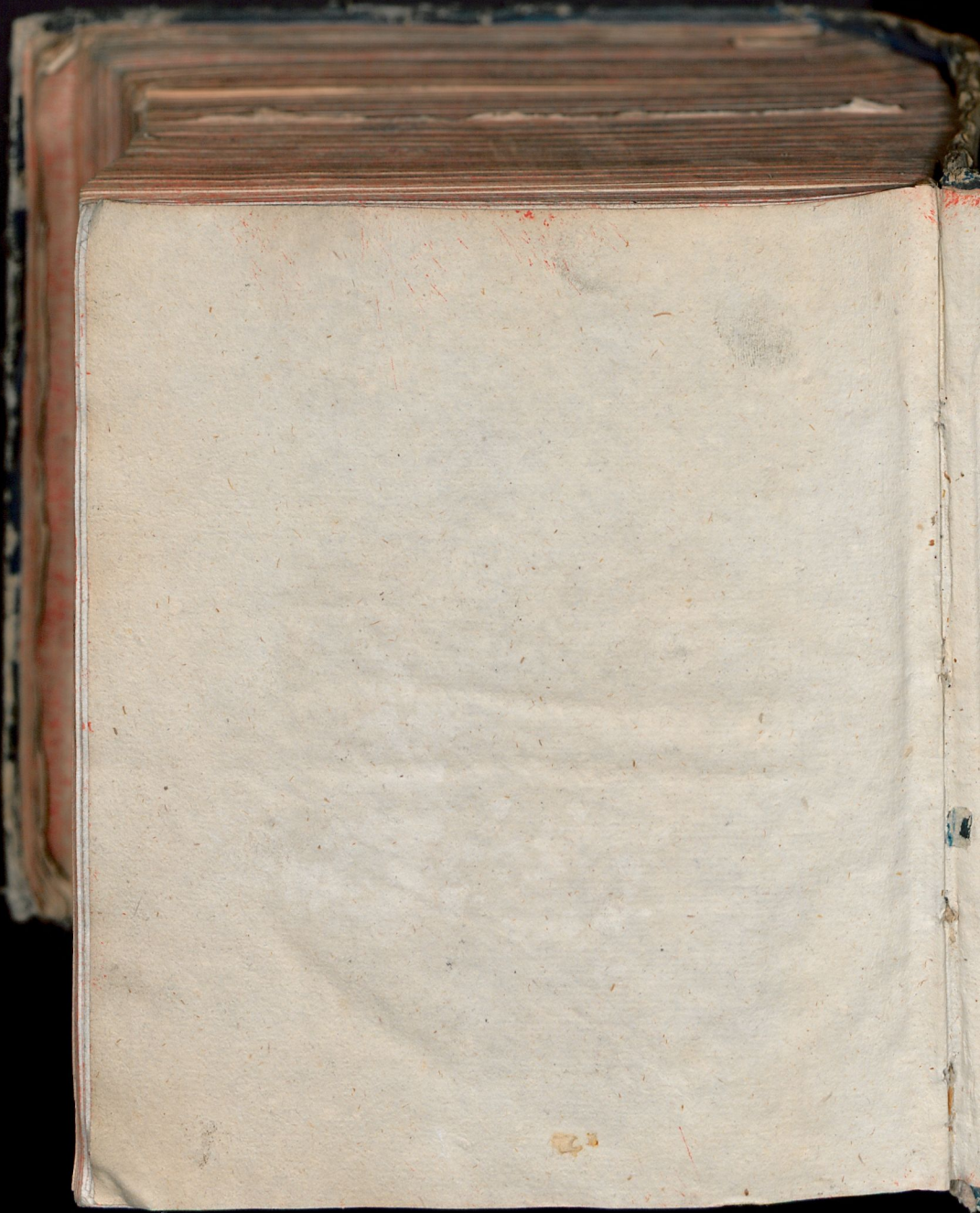
§. XXXII.

Extra omnem igitur controuersiae aleam positum est, *Reformatos* ad quaestionem: Num Christus pro omnibus, an paucis saltem satisfecerit? a *Lutheranis* discordare. Nec dissensus iste nullius est momenti. Num Christus ad me quoque pertineat? quaestio sine dubio est maxime ardua, in qua omnis mea temporalis, spiritalis ac aeterna salus posita est. Id autem exploratum mihi esse nequit, nisi ex diuino verbo certior fiam, Christum pro omnibus hominibus satisfecisse. Nomina enim singulorum hominum in Bibliis s. non expressa sunt, & ex puris particularibus, quae *Reformati* laudant, nihil sequitur. Qui autem putant a posteriori, & ex fidei sensu id intelligi posse, quamdiu verbi vniuersalitatem seponunt, vel ad fidem imaginariam, quae omni praefamento Scripturae destituitur, se recipiant; vel fide quadam praesumpta se deludant, necesse est. Non possumus igitur, quin hunc *Reformatorum* errorem longe periculosissimum habeamus, & calculum denegemus huic CL. Dn. STAFFERI (84) de leui dissensu momento, & *Reformatorum* cum *Lutheranis* consensu iudicio: *Wir verdammen diese Kirche, die neben dem göttlichem Worte das Augspurgische Glaubens Bekenntniß zur Richtschnur ihres Glaubens annimmt ün dieser Lehre willen, darum sie von der Lehre unsrer Kirche abgethet, keines weges. Wir halten die wahren Glieder derselben nichts desto weniger für theure Brüder in Christo Iesu. Wir glauben dass der Unterscheid der zwischen uns und Ihnen ist, keinen Grund Artikel ansehe. Wir halten vielmehr dafür, dass wir in demjenigen, was den Grund der geoffenbahrten Religion betrifft, mit einander enig seyn. Peruasi sumus inter ecclesias in fundamento dissidentes & cum periculo veritatis, nullam coniunctionem ac fraternitatem ecclesiasticam locum inueniri posse vel debere, etiam si a Papatu nos tutiores externe praester. Non sunt facienda mala, vt eueniant bona ad Rom. III, 8. Precamur autem DEum, vt nos in verbo ac veritate conseruet, & quotquot inde deflexerunt, ad Spiritus vnitatem reducat, vt omnes idem sentiamus inuicem secundum Christum Iesum, quo concorditer vno ore glorificemus DEum ac Patrem Domini nostri Iesu Christi, Rom. XV, 5. 6.*

(84) l. c. pag. 320. sq.

SOLI DEO GLORIA.

00 A 6359

ULB Halle

002 916 746

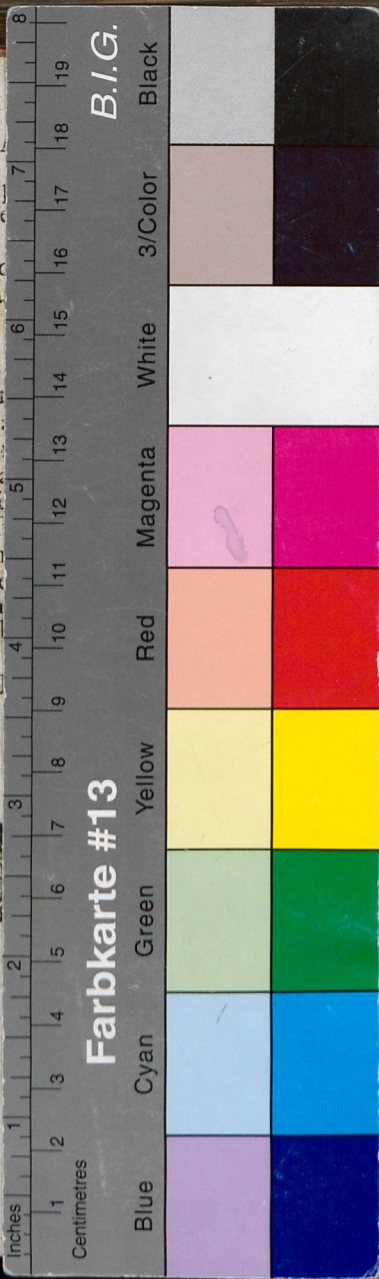
3

WCH

Retro ✓

Q. D. B. V. 57
DISSERTATIO THEOLOGICA
**DE CHRISTO,
ET SACERDOTE ET VICTIMA
IN OMNIVM SALVTEM.**

QVAM
SVPREMO NVMINE AVXILIANTE,
ET CONSENTIENTE
SVMME VENERABILI THEOLOGORVM ORDINE,
PRAESIDE
PETRO SASSE
SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORD. NEC NON
CONSISTORII DVCALIS CONSILIARIO
DIE XX. NOVEMBR. CIO ICCCXLVIII.
H. L. Q. C.
PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET
RESPONDENS
M. GEORG. VITVS HENR. Niebenck,
ROSTOCHIENSIS.

ROSTOCHII,
TYPIS IOA. IAC. ADLERI, ACAD. TYPOGRAPHI,